

Invloeden die geleid hebben tot groei in huizenprijzen in de Randstad

ERASMUS UNIVERSITY ROTTERDAM Erasmus School of Economics

Bachelor Thesis [programme: Urban, Port and Transport Economics]

Invloeden die geleid hebben tot groei in huizenprijzen in de Randstad

Name: Alyssa Tournier, Student ID: 411810

Supervisor: Jeroen van Haaren, Second assessor: dr. M.H. van der Horst

Datum finale versie: 26 juli 2017

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1: Samenvatting.....	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
Hoofdstuk 2: Inleiding.....	4
Hoofdstuk 3: Theoretisch kader	6
Hoofdstuk 4: Data en methodologie.....	12
Hoofdstuk 5: Resultaten	16
Hoofdstuk 6: Synthese	22
Hoofdstuk 7: Conclusie	25
Referentielijst.....	27
Bijlage	29

Hoofdstuk 1: Samenvatting

In Nederland zijn de huizenprijzen de laatste jaren snel gestegen, nadat de huizenmarkt ingestort was door de financiële crisis. Echter zijn de huizenprijzen vooral gestegen in de Randstad. De rest van Nederland ervaart eenzelfde groei niet en in sommige delen van het land staan huizen zelfs nog onder water. In dit onderzoek wordt er gekeken welke invloeden geleid hebben tot deze verschillen in huizenprijzen. Daarbij wordt de volgende onderzoeksvraag beantwoord: In hoeverre valt de ontwikkeling van de huizenprijzen in de Randstad toe te schrijven aan economische factoren of aan demografische factoren?

Voorgaande onderzoeken hebben uitgewezen dat vooral het inkomen, agglomeratie effecten, voorzieningen en restricties opgelegd door de overheid effect hebben op huizenprijzen. Verder zal een hogere vraag naar huizen, met een gelijk blijvend aanbod, leiden tot hogere huizenprijzen. Om te kijken of deze invloeden een verklarende kracht hebben van de toegevoegde waarde die de Randstad heeft, wordt er data gebruikt van Huizenzoeker.nl, het Centraal Bureau voor de Statistiek en de Standaard Bedrijfsindeling. Aan de hand van een regressieanalyse wordt bepaald of verschillende factoren van invloed zijn op de toegevoegde waarde van de Randstad op de gemiddelde prijs per vierkante meter. Hierbij wordt er gekeken naar bevolkingsgroei, samenstelling van de bevolking, bedrijvigheid en samenstelling van bedrijven.

Uit de resultaten blijkt dat de relatieve bevolkingsgroei in de Randstad sneller is gestegen, maar dit geen verklarende kracht heeft, aangezien het resultaat insignificant is. Daarnaast is het inkomen in de Randstad hoger en heeft dit wel een verklarende kracht. De regressie van de bedrijvigheid laat niet blijken dat de bedrijvigheid in de Randstad sneller is gegroeid dan in de rest van Nederland. Verder is er wel een resultaat vernomen dat in de Randstad zich relatief meer kennisintensieve bedrijven bevinden. Echter hebben beide resultaten geen invloed op de gemiddelde prijs per vierkante meter en bieden dus geen verklarende kracht voor de toegevoegde waarde van de Randstad.

Alleen de economische factor, gemiddeld persoonlijk inkomen, heeft dus invloed op de gemiddelde prijs per vierkante meter. Dit effect is niet geheel economisch, aangezien het gemiddeld inkomen ook afhangt van het opleidingsniveau van werknemers. In het onderzoek zijn er wel een aantal beperkingen geweest. Zo zijn de effecten van restricties en voorziening niet meegenomen in het onderzoek. Verder zijn de bedrijvensectoren subjectief opgedeeld, waardoor het resultaat af kan wijken van de werkelijkheid.

Hoofdstuk 2: Inleiding

De financiële crisis van 2008 is in eerste instantie overgewaaid vanuit de Verenigde Staten. Hier is het begonnen op de huizenmarkt. De problemen op de huizenmarkt zijn ontstaan door een onverantwoorde kredietverlening in de vorm van de zogeheten ‘subprime hypotheek’. Met deze vorm van kredietverlening konden hypotheek tegen zeer lage rentes verstrekt worden (Rijksoverheid, 2017). De rente steeg en de mensen die deze hypotheek hadden afgesloten kwamen in betalingsproblemen. Hierbij stegen de gedwongen verkopen van woningen toe, nam het aanbod van woningen toe en daalde de vraag. Dit zorgde voor een prijsdaling en uiteindelijk voor een snelle daling van de woningprijzen (Elsinga, Jong-Tennekes en Heijden, 2011).

Uiteindelijk stortte de huizenmarkt in, mede door de subprime hypotheek. Hierdoor leden banken grote verliezen, doordat er betalingsproblemen waren van huiseigenaren en woningen steeds lagere waardes kregen. Voordat de crisis begon werden de risico’s van de hypotheek door de Amerikaanse banken doorverkocht aan banken wereldwijd, waardoor deze banken ook in de problemen kwamen en de wereldwijde kredietcrisis is ontstaan.

De kredietcrisis was uiteindelijk ook in Nederland waarneembaar. Doordat Nederland een exportland is, had de crisis grote gevolgen voor de economie. Hieronder ook de huizenmarkt. Vanaf midden jaren tachtig tot 2008 bleven de huizenprijzen stijgen in Nederland, en voornamelijk in de jaren negentig. Door de crisis verdween het consumentenvertrouwen in de economie, wat leidde tot een stop van de stijging van de huizenprijzen.

Het begin van de financiële crisis is al bijna tien jaar geleden. Op het moment is er een stijging in de waarde van woningen en worden er ook meer huizen verkocht in Nederland. In een artikel van Het Financieele Dagblad komt naar voren dat de huizenmarkt in connectie staat met de economie van het land (Bouman, 2017). Is er een gezonde huizenmarkt, dan is er ook een gezonde economie. Hierbij wordt aan de kaak gesteld of de groeiende huizenmarkt niet zal leiden tot een nieuwe zeepbel. Hiermee wordt bedoeld dat wanneer de rentes weer gaan stijgen, mensen met een lening niet weer in betalingsproblemen komen. Volgens het artikel is dit niet het geval, aangezien de betaalbaarheid van huizen, en daarmee hypotheek, vergeleken met 2008 toegenomen is. Verder wordt er ook gesteld dat er nog geen overspannen markt is, omdat de huizenprijzen nog altijd onder het prijsniveau liggen dan in 2008 voordat de crisis begon.

Echter zijn er in het land zelf grote verdelingen te zien, waardoor deze groei niet in heel Nederland is. In de gebieden zoals Amsterdam en Utrecht is er meer vraag dan aanbod gekomen, stijgen de prijzen en dalen de verkopen. In de regio’s van onder andere Almelo en Tilburg is er een

evenwichtige groeiende markt. Echter staan woningen in Groningen, Drenthe, Noord-Limburg en Noordoost-Brabant nog onder water en wordt er weinig verkocht (König, 2017). Door de verschillen worden gemiddelde cijfers vertekend.

Het Centraal Bureau voor de Statistiek laat ook het verschil in Nederland met betrekking tot de huizenmarkt zien. Vooral in de Randstadprovincies zijn de prijsstijgingen hoger dan gemiddeld dan in het eerste kwartaal van 2016. Verder zijn de transacties in Rotterdam en Den Haag wel sterk gestegen vergeleken met het vorige jaar. Een ander verschijnsel is dat er een afname is in verkopen in Amsterdam en is toename in van verkopen in Utrecht ook relatief minder vergeleken met Rotterdam en Den Haag.

Voor de hoofdvraag van dit onderzoek zal er gekeken worden naar de Randstad. Zoals is aangegeven stijgen de huizenprijzen in de Randstad en stijgen de verkooptransacties snel, in tegenstelling tot andere gebieden in Nederland. Voor het onderzoek zal de Randstad vergeleken worden met de provincies Drenthe, Friesland, Flevoland, Groningen, Limburg, Noord-Brabant, en Zeeland. Zoals aangegeven in het artikel van König waren de gebieden in Nederland waar de huizenmarkt nog achter ligt Drenthe, Groningen, Limburg en Noord-Brabant. Voor het onderzoek wordt er echter gekeken naar de Randstad provincies tegen de overige provincies, omdat er duidelijk wordt gemaakt dat in de Randstad de huizenprijzen sneller stijgen en Nederland zo makkelijker verdeeld kan worden. De overige provincies zullen dan allemaal, volgens bovenstaande artikelen, vergeleken met de Randstad achter moeten liggen. Wat uiteindelijk wordt onderzocht is welke invloeden geleid kunnen hebben tot verschillen in de huizenmarkt. Hierbij wordt er gekeken naar twee belangrijke aspecten in de economie, namelijk de bevolking en de bedrijven sectoren. De hoofdvraag luidt dan als volgt:

In hoeverre valt de ontwikkeling van de huizenprijzen in de Randstad toe te schrijven aan economische factoren of aan demografische factoren?

Het verloop van het onderzoek ziet er als volgt uit. In het navolgende onderdeel wordt een overzicht gegeven van relevante literatuur over de huizenmarkt. Verder worden hierin ook de hypothesen voor de onderzoeksvraag uitgewerkt. Daarna worden data en methodologie besproken die worden gebruikt voor het onderzoek. Vervolgens zullen de resultaten van de hypothesen besproken worden. Tot slot wordt er een algemene conclusie getrokken en wordt de hoofdvraag beantwoord. Aangevuld met de beperkingen en aanbevelingen behorende bij dit onderzoek.

Hoofdstuk 3: Theoretisch kader

In 1996 heeft Potepan onderzoek gedaan hoe het komt dat huizenprijzen, grondprijzen en huur zo erg verschilt tussen verschillende stedelijke gebieden in de Verenigde Staten. Hierbij kijkt hij of er vergelijkingen zijn tussen deze markten. Uit de resultaten van zijn onderzoek blijkt dat er meer wordt geïnvesteerd in kapitaal wanneer de huur hoog is. Verder is er ook nog een andere relatie tussen huur en de huizenprijzen. Wanneer de huur hoog is, komt er meer vraag vanuit investeerders die hun aanbod van huurhuizen willen verhogen. Door een hogere vraag leidt dit tot een toename in de huizenprijzen. Het verschil tussen huizenprijzen, grondprijzen en huur in verschillende steden komt door variatie in het inkomen van huishouden en constructiekosten. Wat minder van invloed heeft op verschillen tussen steden zijn de voorzieningen en het populatieniveau.

In 2002 hebben Dawkins en Nelson onderzoek gedaan naar hoe huizenprijzen in verschillende plaatsen en landen kunnen stijgen. Hierbij hebben ze empirische resultaten bekeken en vergeleken uit Engeland, Seoul, Oregon en Californië. Uit het onderzoek van Engeland komt naar voren dat de huizenprijzen stijgen door de manier waarop *'local planning'* plaatsvindt. De stijging van huizenprijzen komt hier dus niet alleen door een stijging van vraag in de huizenmarkt, maar simpelweg dat er restricties zijn om nieuwe huizen te kunnen bouwen. Dit effect is ook bevonden voor Seoul.

In Oregon is er een ander resultaat bevonden. Hierbij is het aantal voorzieningen wat zich in de stad bevindt ten opzichte van het platteland een belangrijke factor voor de hoogte van de huizenprijzen, in tegenstelling tot wat bevonden is in het onderzoek van Potepan (1996). Verder is er ook een resultaat bevonden dat een sterke groei in het aantal werkende en het inkomen wat zij verdienen een verband heeft met de huizenprijzen. In Californië wordt het effect van stijgende huizenprijzen ook bevonden door aanbod, in plaats van vraag. Echter is dit zaak wanneer er grenzen worden getrokken door het gebruik van land te beperken.

Wat voornamelijk naar voren komt uit dit onderzoek is dat restricties die worden opgelegd door de overheid voor het bouwen van nieuwe huizen een invloed heeft op de huizenprijzen. Hierbij kunnen grondprijzen ook stijgen, maar ontwikkelaars zien dit niet altijd als een mogelijkheid tot meer constructie. De restricties kunnen hierdoor leiden tot minder constructie, waardoor uiteindelijk huizenprijzen zullen stijgen. Daarnaast is het aantal werkende mensen, en het inkomen, in een bepaalde regio van belang voor de huizenprijzen. Verder is de vraagzijde van de huizenmarkt belangrijker voor de totale markt in vergelijking met de lokale markt. Dit betekent dat bevolkingsgroei alleen effect heeft voor de huizenprijzen in het land als geheel.

Een andere verklaring voor het verschil in huizenprijzen kan liggen aan de bevolking en daarbij aan de samenstelling. Het is algemeen bekend dat in de Randstad het gemiddelde inkomen hoger ligt dan in de rest van Nederland. Gallin (2006) onderzoekt of inkomen *cointegrated* is met huizenprijzen in de Verenigde Staten. *Cointegrated* betekent dat als er een relatie is tussen inkomen en huizenprijzen, dit ook moet gelden over de tijd, oftewel een lange termijn evenwichtsrelatie. Hierbij verwijst hij inkomen als een ‘fundamenteel’. De theorie waarop hij zijn onderzoek baseert is dat er op de lange termijn een evenwicht moet zijn tussen de huizenprijzen en de fundamenteel. Hierbij gebruikt hij een dataset over 23 jaar. Uit zijn resultaten blijkt echter geen lange termijn evenwicht. Dit sluit niet uit dat er helemaal geen relatie kan. Op de korte termijn kan er namelijk wel een relatie zijn tussen het inkomen en de huizenprijzen.

Holly en Jones (1997) onderzoeken ook onder andere het effect van inkomen op de huizenprijzen. Hierbij gebruiken ze data van het Verenigd Koninkrijk. Daarnaast gebruiken ze data over een groot aantal jaren, namelijk van 1939 tot en met 1994. Hieruit blijkt dat de belangrijkste factor voor het bepalen van de huizenprijzen, door de jaren heen, het reële inkomen is. Dit in tegenstelling tot Gallin, die geen relatie ondervond op de lange termijn tussen inkomen en huizenprijzen. Echter is dit onderzoek gebaseerd over het Verenigd Koninkrijk. Hierbij is er dus een algemene relatie gevonden tussen inkomen en huizenprijzen. Of in bepaalde delen van het land een verschil is in het effect, door inkomensverschillen, komt niet naar voren.

Verder hebben ook Glaeser, Kolko en Saiz (2001) onderzoek gedaan naar de huizenprijzen in steden. Hierbij verwezen ze naar de ‘*Urban Rent Premium*’. Deze premium zou bepaald moeten worden door de ‘*Urban Productivity Premium*’ en de ‘*Urban Amenity Premium*’. Dit houdt in dat het effect van steden op inkomen en kwaliteit van leven de prijs van woningen in de steden bepaalt. Hierbij zijn er vier belangrijke voorzieningen vernomen in het paper, namelijk het aantal goederen en diensten, een historische omgeving, goede publieke diensten en als laatste de snelheid waarin mensen zich kunnen verplaatsen. Uit de resultaten blijkt dat vooral goede publieke diensten, zoals scholen en weinig criminaliteit, een groot effect hebben op de *Amenity Premium*. Verder komt er in het onderzoek komt naar voren dat het inkomen, over een tijdsperiode van tien jaar, sneller is gegroeid voor inwoners dicht bij het ‘*central business district*’. In Nederland kan de Randstad gezien worden als zo een *central business district*. Het inkomen wordt beïnvloedt hoe productief bedrijven zijn. In de steden zijn bedrijven productiever door lagere transportkosten en betere technologie en kennis. Beide premiums hebben een groter positief effect in de steden, wat leidt tot hoger woningprijzen in steden. Samenvattend zijn de factoren die bepalend zijn voor de prijzen inkomen en voorzieningen.

Naast demografische factoren, kunnen er ook economische factoren een rol spelen in de bepaling van huizenprijzen. Porter heeft in 2003 onderzoek gedaan naar verschillende bedrijfsgerelateerde relaties in de Verenigde Staten. In het onderzoek wordt er gekeken hoeveel inkomen van elkaar verschilt in verschillende regio's en of specialisatie van een bepaalde industrie belangrijk is voor de prestatie. Verder wordt er ook behandeld of een samenstelling van bepaalde industrieën in een regio bepalend zijn. Uit het onderzoek blijkt dat lokale bedrijven, denk bijvoorbeeld aan de lokale supermarkt of een kledingwinkel, voor 67 procent van de particuliere werkgelegenheid zorgt. Handels industrieën zorgen voor 32 procent van de werkgelegenheid. Dit zijn industrieën die niet afhankelijk zijn van middelen, en die producten en diensten verkopen tussen regio's en aan het buitenland. Ondanks dat deze bedrijven minder werkgelegenheid bieden, bieden ze wel een hoger gemiddeld salaris. Daarnaast is salarisgroei hoger en is productiviteit hoger. Bedrijven die afhankelijk zijn van middelen vallen tussen de andere twee soorten industrieën.

De handelsbedrijven blijken ook de welvaart van de regio positief te beïnvloeden, waardoor dit de lokale bedrijven aantrekt. Ook de hogere salarissen beïnvloeden de lokale vraag naar huizen. Verder zijn de salarissen in landelijke gebieden voor handelsbedrijven en lokale bedrijven allebei lager in vergelijking tot de stedelijke gebieden. Een andere uitkomst uit het onderzoek is dat regionale economische prestaties sterk beïnvloed worden door clusters. Dit zijn verschillende bedrijven die zich plaatsen op dezelfde locatie en een relatie met elkaar hebben. Denk bijvoorbeeld aan meerdere bedrijven die zich gespecialiseerd hebben in financiële dienstverlening. Een gebruikelijk voorbeeld voor een cluster is Silicon Valley. Dit is een gebied in Californië waarbij veel technologische bedrijven gevestigd zijn. Ook in het paper van Glaeser, Kolko en Saiz (2001) wordt de '*Urban Productivity Premium*' mede bepaald door de agglomeratie effecten.

Clusters kunnen positieve effecten met zich meebrengen. Deze voordelen worden ook wel '*agglomeration economies*' genoemd. Onder deze *economies* kunnen er drie soorten voordelen worden onderscheiden. Dit zijn de '*knowledge spillovers*', lokale niet verhandelbare inputs en een lokaal bekwaam arbeidsmarkt. Een '*Knowledge spillover*' houdt in dat werknemers van een bedrijf, makkelijk aan informatie kunnen komen in een cluster over een ander bedrijf, doordat je makkelijker in contact bent met andere werknemers van lokale bedrijven. Met de lokale niet verhandelbare inputs wordt bedoeld dat bedrijven in een cluster efficiënter aan inputs kunnen komen van specialisten, dan wanneer deze bedrijven uit elkaar gevestigd zijn. Als laatste de lokaal bekwaam arbeidsmarkt. In een cluster kunnen bedrijven de acquisitiekosten van werknemers verlagen. Wanneer een bedrijf zich bevindt in een omgeving waarin al veel arbeiders zijn met de benodigde kwaliteiten, kost het minder om het bedrijf uit te breiden (McCann, 2013).

In de studie van Budd en Hirmis (2004) wordt gekeken naar onderlinge concurrentie tussen regio's. Concurrentie tussen regio's gaat om drie zaken. Als eerste is het aantrekken van buitenlands, privaat en publiekelijk kapitaal. Ten tweede is het aantrekken van bekwame arbeiders, ondernemers en creatieve mensen en als derde het aantrekken van kennis en innovatie om de technologie te verbeteren. Hoe goed een regio het doet op het gebied van concurrentie ligt aan een aantal factoren, onder andere transportkosten en het niveau van de arbeidsmarkt, de grootte van bedrijven en export gericht zijn.

In het paper wordt gesteld dat regio's die dezelfde kwaliteiten en kwantiteiten hebben van de factoren, regio's nog steeds kunnen verschillen in inkomen, werkgelegenheid en de output. Een oorzaak hiervoor is de locatie van een bepaalde regio. Inkomen en werkgelegenheid, en regionale welvaart zullen beter zijn in de regio's waarin er veel stedelijk gebied is. Dit komt doordat in een stedelijk gebied veel bedrijven zich vestigen, eventueel die gespecialiseerd zijn in hetzelfde, wat kan leiden tot agglomeratie effecten.

Beaudry en Shiffauerove (2008) vinden ook het positieve effect van agglomeratie op de prestaties van regio's. Echter hebben ze ook een resultaat gevonden dat wanneer bedrijven zich gaan specialiseren, dit ook economische groei kan tegenhouden, wat het positieve effect van agglomeratie kan verminderen. Diversificatie van bedrijven heeft een lagere kans om economische groei te verminderen. Als verklaring voor dit resultaat wordt gegeven dat agglomeratie effecten tussen industrieën en tijdsperiode kunnen verschillen in hoe sterk de effecten zijn.

In het onderzoek van Glaeser, Gyourko en Saks (2005) wordt er gekeken naar hoe het komt dat de huizenprijzen in Manhattan zo snel gestegen zijn. Theoretisch gezien zouden de huizenprijzen gelijk moeten zijn aan de marginale kosten, zolang er competitie is. Dit zou ook moeten zijn als de overheid bepaalde restricties oplegt voor nieuwbouw, om groei beperkt te houden. Echter wordt er in het onderzoek een ander resultaat bevonden. Door middel van deze restricties stijgen de prijzen in Manhattan. Stijging in prijzen komt in dit onderzoek ook door de eigendomsrechten. De inwoners van Manhattan moeten namelijk gecompenseerd worden voor eventuele nieuwe ontwikkelingen. Uit dit onderzoek is er dus geen resultaat bevonden dat economische of demografische factoren de huizenprijzen in Manhattan beïnvloeden, maar dat dit vooral komt door de overheid.

In Nederland is er ook onderzoek gedaan naar verschillen tussen huizenprijzen. Zo hebben van Dam en Visser (2006) een boek geschreven over wat bepalende factoren zijn voor huizenprijzen. Uit de resultaten van het onderzoek blijkt dat in het land zelf sociale kenmerken, zoals de woonomgeving en de samenstelling van de bevolking, een belangrijke rol speelt voor de bepaling van huizenprijzen. Hierbij is het effect sterker in stedelijke gebieden. Voor de sociaaleconomische kenmerken zorgt een groter aandeel van koopwoningen tot een daling van de prijs per vierkante meter. Dit geldt ook voor

de bevolkingsdichtheid. Fysieke kenmerken zijn minder van belang, maar de aanwezigheid van bedrijventerreinen worden negatief gewaardeerd. Functionele factoren spelen ook een belangrijke rol bij het bepalen van de huizenprijzen. Uit het onderzoek blijkt dat de nabijheid van werkgelegenheid en de nabijheid van de snelweg de belangrijkste kenmerken hiervan zijn. Het effect van de snelweg heeft een positieve invloed op landelijke gebieden en een negatieve invloed op stedelijke gebieden. Het belangrijkste aspect wat uit dit onderzoek naar voren komt voor regionale verschillen in de prijs per vierkante meter is dat prijzen sterk afhangen van de druk op de woningmarkt, wat op zijn beurt weer afhangt van de werkgelegenheid in dezelfde regio. Dit hangt met elkaar samen, omdat mensen liever willen wonen in een gebied waar ze minder lang hoeven te reizen voor werk.

Om de hoofdvraag te beantwoorden zal er gebruikt worden gemaakt van een aantal hypothesen. Een oorzaak van het verschil in huizenprijzen kan liggen aan de populatiegroei. In het onderzoek van Potepan (1996) werd er beweerd dat populatieniveau geen effect heeft op de huizenprijzen, maar wat wel een factor kan zijn is bevolkingsgroei. Er werd namelijk een resultaat bevonden dat een hogere vraag, door investeerders, leidt tot hogere huizenprijzen. Ondanks dat het in dit onderzoek om investeerder ging, kan er een simpele gedachtegang uit afgeleid worden: meer mensen, meer vraag. Een andere factor dat van invloed zou kunnen zijn, is het verschil in de samenstelling van de bevolking. In het onderzoek worden de verschillen in de samenstelling van de bevolking bepaald aan de hand van het inkomen, aangezien een hoger opgeleide over het algemeen meer verdient dan een lager opgeleide. Verschillende onderzoeken geven aan dat inkomen deel uitmaakt van de bepaling van huizenprijzen, onder andere Dawkins en Nelson (2002) en Holly en Jones (1997). Echter ondervond Gallin (2006) geen lange termijn evenwicht tussen de samenstelling van de bevolking en de huizenprijzen. De gedachtegang voor het onderzoek is als mensen in bepaalde delen van het land minder te besteden hebben, zal er niet zo snel een verkooptransactie van een huis plaatsvinden. Minder vraag in de huizenmarkt kan hierdoor leiden tot lagere waarden van huizen. Hierbij zijn dan ook de volgende hypothesen opgesteld:

H1: In de Randstad is de bevolking sneller gestegen dan in andere delen van Nederland.

H2: In de Randstad is de samenstelling van de bevolking anders dan in andere delen van Nederland.

Een andere oorzaak van het verschil in huizenprijzen en verkooptransacties zou kunnen liggen aan de verdeling van de bedrijvigheid in Nederland. Van Dam en Visser (2006) ondervinden dat de nabijheid van werkgelegenheid een positief effect heeft op de prijs per vierkante meter. In het artikel van Porter (2003) blijkt dat lokale bedrijven voor de meeste werkgelegenheid zorgt, maar handelsbedrijven hogere productiviteit en salarisgroei hebben. Verder zou het ook kunnen liggen aan welke soorten sectoren zich in bepaalde gebieden bevinden. Wanneer bedrijven van verschillende

sectoren zich relatief meer bevinden in de Randstad, kan dit leiden tot een toestroom van mensen die in de Randstad willen werken en wonen. Handelsbedrijven zorgen namelijk ook voor een betere welvaart in de regio (Porter, 2003). Verder zou dit ook kunnen leiden tot de agglomeratie effecten, zoals hierboven genoemd is. Hierdoor kan dit de vraag naar huizen toe laten nemen en is het mogelijk, wanneer aanbod niet even sterk stijgt, de huizenprijzen omhoog zullen gaan. De volgende hypothesen zijn dan ook opgesteld:

H3: In de Randstad is de bedrijvigheid sterker gestegen dan in andere delen van Nederland.

H4: In de Randstad is de samenstelling van bedrijven anders dan in andere delen van Nederland.

Hoofdstuk 4: Data en Methodologie

De data die gebruikt zal worden in dit onderzoek komt onder andere van Huizenzoeker.nl. Hier komen de gegevens van prijs per vierkante meter, de gemiddelde vraagprijs en het aanbod van koopwoningen. Verder wordt er nog gebruik gemaakt van cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek. Cijfers van deze statistieken zijn het gemiddeld persoonlijk inkomen, het totaal vertrek en vestiging uit en in een gemeente, bevolkingsgroei en de relatieve bevolkingsgroei. Het totaal vertrek en vestiging is gebaseerd op vestigingen vanuit het buitenland of een andere gemeente en vertrek naar het buitenland of een andere gemeente. De data is gesorteerd per gemeente.

Voor de data van de bedrijvensector wordt gebruik gemaakt van de Standaard Bedrijfsindeling (SBI). De data van het SBI maakt gebruik van codes. Deze codes staan voor verschillende soorten industrieën, die weer worden opgedeeld in sub industrieën. Deze (sub)industrieën zijn opgedeeld in de categorieën hoog opgeleid en laag opgeleid. Dit is bepaald door ervan uit te gaan of een bepaalde industrie vooral laagopgeleide werknemers bevat, of juist hoogopgeleide werknemers. Echter is dit subjectief gedaan en kunnen dus fouten bevatten. De lijst met codes en de verdeling tussen hoog en laag opgeleid is toegevoegd in de bijlage. Verder is ook de data voor de bedrijvensector gesorteerd per gemeente.

Door middel van een tijd regressie analyse zal onderzocht worden of de gevormde hypotheses een correlatie hebben met de huizenmarkt in de Randstad en de vergelijkende gebieden. Bij deze regressie zal de natuurlijke logaritme van prijs per vierkante meter als afhankelijke variabele dienen. De logaritme van prijs per vierkante meter wordt genomen, zodat de resultaten van de onafhankelijke variabele als procentuele veranderingen geïnterpreteerd kunnen worden. Zodoende kan er een conclusie getrokken worden of de samenstelling van bedrijven en de bevolking een invloed hebben gehad op de huizenmarkt in Nederland.

De data loopt over een periode van de jaren 2006 tot en met 2017. Doordat er niet van alle variabelen cijfers bekend voor alle jaren, zijn de perioden 2006 tot 2009 en na 2014 buiten beschouwing gelaten. In de loop van de jaren zijn er ook gemeenten samengevoegd. De gemeenten die er op dit moment niet meer zijn, zijn uit de dataset verwijderd. Voor de variabelen prijs per vierkante meter, gemiddelde vraagprijs en het aanbod van koopwoningen zijn er gegevens beschikbaar vanaf 2009. Hierbij zijn er in totaal 2.650 observaties. De gemiddelde prijs per vierkante meter per gemeente heeft een gemiddelde van 2427,76 euro voor Nederland en heeft een minimum van 1360 euro en een maximum van 5232 euro. De gemiddelde vraagprijs per gemeente heeft een gemiddelde van 345.813,70 euro voor Nederland en heeft een minimum van 167.013 euro en een maximum van 1.152.889. Het aanbod van koopwoningen is gemiddeld 422,39 en het minimum aanbod is 1 woning

en het maximum aanbod is 10.019 woningen. Omdat het aanbod koopwoningen ook ligt aan de populatie van de gemeente, moet deze variabele relatief gemaakt worden. Van het CBS zijn er gegevens over de totale bevolking per gemeente gebruikt. Voor het relatief maken is er voor elke gemeente het totale aanbod per jaar genomen en dit gedeeld door de totale inwoners in dat jaar. Zodoende kan er gekeken worden hoeveel koopwoningen er voor een persoon in een gemeente beschikbaar is. In Nederland is dat gemiddeld 0,01 woning per persoon.

Voor het gemiddeld persoonlijk inkomen zijn er 2.465 observaties over de periode 2009 tot en met 2014. Het gemiddeld inkomen in Nederland is 30.563,69 euro en heeft een minimum van 23.500 euro en een maximum van 55.800 euro voor het gemiddelde van een gemeente. Voor de variabelen bevolkingsgroei, totale vestigingen in een gemeente en vertrek uit de gemeente zijn er 2.515 observaties. Hiervan waren er gegevens beschikbaar van 2006 tot en met januari 2017, maar zijn de jaren 2006 tot 2009 en na 2014, zoals eerder gezegd, verwijderd uit de dataset. Net zoals bij het aanbod koopwoningen, is voor de bevolkingsgroei ook een relatieve variabele meegenomen. De gemiddelde relatieve bevolkingsgroei in Nederland is 0,004 procent. Verder is het totale gemiddelde vertrek uit een gemeente 151,8 personen en het totale gemiddelde vestiging in een gemeente 154,79 personen.

De bedrijvensector is ook gesorteerd per gemeente. Echter zijn er van een paar gemeenten geen gegevens bekend, waarvan dat wel is voor de bevolking. Ook hiervan is er data van de jaren 2009 tot en met 2014. Er zijn vier variabelen. Het totaal aantal bedrijfsvestigingen, de totale werkgelegenheid, het aantal bedrijfsvestigingen in de industrieën die relatief minder kennisintensief zijn en de werkgelegenheid in de sectoren met een relatief lager opleidingsniveau. Voor alle variabelen zijn er 2.446 observaties. Het gemiddeld totaal aantal bedrijfsvestigingen per gemeente is 3.042,67, met een minimum van 114 en een maximum van 120.247. Het gemiddeld totaal aantal banen per gemeente is 19.827,42, met een minimum van 426 en een maximum van 565.270. Voor de lager kennisintensieve industrieën is het gemiddeld aantal bedrijfsvestigingen 1887,86 per gemeente, waarbij er een minimum is van 38 en een maximum van 56.099. Verder is het gemiddeld aantal banen voor een lager opleidingsniveau 11.965,42 per gemeente en is hierbij het minimum 124 en het maximum 257.892. Het verschil tussen de gemiddelde van het totaal en de minder kennisintensieve industrieën is het gemiddelde van industrieën die relatief meer hoger opgeleide in dienst hebben. Daarom is er ook een variabele gemaakt voor werkgelegenheid en bedrijfsvestigingen voor de hoger opgeleide industrieën. Dit is gedaan door de data van het totaal minus de data van de laagopgeleide industrieën te nemen. In de onderstaande tabel zijn de gegevens samengevat.

Tabel 1: samenvatting variabelen

Variabelen	Observaties	Gemiddelde	Minimum	Maximum
prijs per vierkante meter	2.650	2.427,76	1.360	5.232
gemiddelde vraagprijs	2.650	345.813,70	167.013	1.152.889
aanbod koopwoningen	2.650	422,39	1	10.019
relatief aanbod koopwoningen	2.498	0,01	0	0,04
gemiddeld persoonlijk inkomen	2.465	30.563,69	23.500	55.800
relatieve bevolkingsgroei	2.515	0,004	-1,69	0,78
totaal gevestigd	2.515	154,79	2	5.203
totaal vertrek	2.515	151,8	4	4.972
totaal bedrijfsvestigingen	2.446	3.042,67	114	120.247
totaal werkgelegenheid	2.446	19.827,42	426	565.270
bedrijfsvestigingen laag	2.446	1.887,87	38	56.099
werkgelegenheid laag	2.446	11.965,42	124	257.892
bedrijfsvestigingen hoog	2.446	7.861,99	111	307.378
werkgelegenheid hoog	2.446	1.154,80	29	64.148

Zoals gezegd is de data per gemeente gedefinieerd. Om de regressieanalyse gemakkelijker te maken, en uitsluitend hiervoor, zijn de gemeenten omgezet in de provincie waarin zij zich bevinden. Daarna zijn de provincies Noord-Holland, Zuid-Holland en Utrecht aangemerkt als ‘de Randstad’. De Randstad bestaat in werkelijkheid niet uit alle gemeente van deze provincies. Het noorden van Noord-Holland bijvoorbeeld behoort niet tot de Randstad, maar wordt wel meegenomen. Er dient dus rekening te worden gehouden dat het effect van de Randstad in de regressie niet geheel zuiver is. De variabelen kunnen dan getest worden of ze hoger of lager uitvallen in de Randstad of niet door middel van een regressie. Daarna zal dan worden getest of deze variabelen een correlatie hebben met de gemiddelde prijs per vierkante meter.

De regressiemodellen zullen de volgende vorm krijgen:

$$Y = \alpha + \beta_1 X_1 + \dots + \beta_k X_k + \varepsilon$$

Hierbij is Y de afhankelijke variabele, de natuurlijke logaritme van prijs per vierkante meter. De X'en zijn de onafhankelijke variabele en de controle variabelen, waarbij er een coëfficiënt bèta uit zal komen. De alfa is de constante wanneer alle X'en gelijk zijn aan nul en verder is er een fout term. Voor de regressie wordt er ook nog een interactie effect gemaakt tussen de Randstad en de bevolkingsgroei, bedrijfsvestiging en inwoners en tussen werkgelegenheid en inwoners. Dit wordt

gedaan, omdat deze variabelen ook elkaar zouden kunnen beïnvloeden. Ook wordt er een variabele gemaakt voor het verschil tussen de totale vestiging en het vertrek. Het resultaat hiervan is of de gemeente is gegroeid met het inwoneraantal, of is gekrompen. Daarnaast worden zowel de totale werkgelegenheid als werkgelegenheid voor hoger opgeleiden, gedeeld door de totale bedrijfsvestigingen respectievelijk kennisintensieve bedrijfsvestigingen. Hiermee wordt het effect van bedrijfsgrootte bepaald op de prijs per vierkante meter. Verder zijn er ook dummy variabelen gecreëerd voor de jaren 2009 tot en met 2014 en wordt het aantal mannen als percentage genomen van het aantal inwoners. Als laatste wordt de dichtheid van een gemeente bepaald door het aantal inwoners te nemen en te delen door het totale oppervlakte van de gemeente.

Verder wordt er in het gehele onderzoek een vijf procent significantieniveau gebruikt, waarbij het significantieniveau staat voor de kans dat een nulhypothese ten onrechte verworpen wordt. Hoe lager het significantieniveau, hoe hoger de betrouwbaarheid van de resultaten is. Wanneer een resultaat niet significant is, is het onjuist om te stellen dat er geen relatie is tussen twee variabelen. Wat er hoogstens te stellen is, is dat er geen significante relatie is tussen de variabelen bij het gestelde significantieniveau.

Hoofdstuk 5: Resultaten

De resultaten van de regressies voor hypothese 1 en 2 staan weergegeven in tabel 2. De eerste hypothese stelt dat de bevolking in de Randstad sneller is gestegen dan in de rest van Nederland. Een logische redenering is dat wanneer in een regio de bevolking groter is dan ergens anders, daar de vraag naar huizen relatief groter is dan het aanbod. Door middel van vraag en aanbod zullen de huizenprijzen stijgen. Of de bevolking sneller gestegen is en gecorreleerd is aan de gemiddelde prijs per vierkante meter moet blijken.

De eerste regressie die is uitgevoerd is met de logaritme van prijs per vierkante meter als afhankelijke variabele en de Randstad als onafhankelijke variabele. Hierbij zijn er verschillende controlevariabelen toegevoegd. Dit zijn de dichtheid van een gemeente, het aantal mannen, relatief aanbod koopwoningen, het verschil tussen vestiging en vertrek van een gemeente. en de dummy's voor de jaren 2010 tot en met 2014. Het aantal mannen wordt meegenomen als controlevariabele, omdat mannen over het algemeen meer verdienen en dit een effect kan hebben op de prijs per vierkante meter. De dummy voor 2009 en het aantal vrouwen is niet opgenomen, omdat deze dienen als referentiegroep en dus verwerkt zitten in de constante. Uit de regressie blijkt dat de variabele van interesse, Randstad, significant verband houdt op de logaritme van prijs per vierkante meter. Hierbij is de coëfficiënt 0,1988. Dit betekent dat in de randstad de prijs per vierkante meter 19,88 procent hoger is. Verder zijn een aantal controle variabelen niet significant, namelijk het aantal mannen en het jaar 2012.

Aangezien deze regressie niet verklaart waarom er een verschil, maar in feite alleen zegt dat er een verschil is tussen de prijzen per vierkante meter in de Randstad en de rest van Nederland, moeten er meerdere variabelen toegevoegd worden. In de tweede regressie wordt de natuurlijke logaritme van relatieve bevolkingsgroei toegevoegd. Als de relatieve bevolkingsgroei dan met een procent stijgt, zal de bèta de procentuele verandering zijn in prijs per vierkante meter. Hierbij zijn dezelfde controle variabelen gebruikt. Uit de regressie blijkt dat wanneer de relatieve bevolkingsgroei toegevoegd wordt, het effect van de Randstad verminderd, namelijk met 0,67 procentpunt. Doordat het effect van de Randstad minder wordt, kan ervan uitgegaan worden dat de relatieve bevolkingsgroei in de Randstad hoger is. Verder is het effect van de relatieve bevolkingsgroei insignificant, waardoor het effect op de prijs per vierkante meter niet geïnterpreteerd kan worden. Daarnaast zijn de jaren 2010 en 2012 insignificant.

Wanneer het interactie effect tussen bevolkingsgroei en Randstad wordt toegevoegd in het model, wordt het effect van Randstad zelf nog iets lager, maar blijft de relatieve bevolkingsgroei insignificant. Ook het interactie effect zelf is niet significant en kan dus geen verklaring geven voor

het verschil in prijs per vierkante meter. Ook hier zijn de jaren 2010 en 2012 niet significant. Samenvattend heeft de relatieve bevolkingsgroei geen significant effect op de prijs per vierkante meter. Aangezien er in de Randstad een hogere bevolkingsgroei is vernomen, verklaart dit niet waarom de prijs per vierkante meter in de Randstad hoger is. Het positieve effect wat gevonden is van de variabele Randstad ligt dus aan andere factoren dan bevolkingsgroei.

De tweede hypothese stelt dat de samenstelling van de bevolking in de Randstad anders is dan in andere delen van het land. De samenstelling van de bevolking wordt gemeten aan de hand van het gemiddeld persoonlijk inkomen. Om te kijken of de samenstelling daadwerkelijk anders is wordt ook hier gebruikt gemaakt van een tijd regressie analyse. Omdat het gemiddeld persoonlijk inkomen ook afhangt van het aantal inwoners in een gemeente, worden deze als controlevariabelen meegenomen. Hierbij wordt gebruikt gemaakt van de dichtheid van de gemeente. Verder kan het ook afhangen aan het geslacht en wordt deze ook meegenomen in de regressie als controlevariabele. Als laatste wordt ook het verschil tussen vestiging en vertrek uit de gemeente en de dummy's van de jaren 2010 tot en met 2014 meegenomen.

Het effect van het gemiddeld persoonlijk inkomen leidt tot een daling van het effect van de Randstad. Zoals gezegd in de eerste regressie waren de prijzen per vierkante meter in de Randstad 19,88 procent hoger. Echter is de coëfficiënt van de Randstad nu nog 0,1138. Dit betekent dat de Randstad nog een effect heeft van 11,38 procent op de prijs per vierkante meter. Verder heeft het gemiddeld persoonlijk inkomen een positief significant effect op de prijs per vierkante meter. De coëfficiënt hiervan is 0,0204. Dit betekent dus dat wanneer een gemeente gemiddeld per persoon duizend euro meer verdient, de prijs per vierkante meter met 2,04 procent zal gaan stijgen. Verder zijn de controlevariabele voor mannen en het jaar 2011 insignificant.

Naast het positieve effect van het gemiddeld persoonlijk inkomen op de prijs per vierkante meter, kan er geconcludeerd worden dat de samenstelling van de bevolking in de Randstad anders is dan in de rest van Nederland. Doordat het effect van de Randstad minder wordt als het gemiddeld persoonlijk inkomen toegevoegd wordt, betekent dit dat in de Randstad het gemiddeld persoonlijk inkomen relatief hoger moet zijn.

Als laatste is er nog een regressie uitgevoerd met het gemiddeld persoonlijk inkomen en de natuurlijke logaritme van relatieve bevolkingsgroei. Ook hieruit blijkt een positief significant effect van Randstad en gemiddeld persoonlijk inkomen. Echter is hier ook weer een insignificant effect te zien voor de relatieve bevolkingsgroei op de prijs per vierkante meter. Verrassend is dat het Randstad effect nu wel verder gedaald is naar 8,88 procent. Doordat dat de relatieve bevolkingsgroei insignificant is voor de prijs per vierkante meter, verklaart het nog steeds niet het effect van de

Randstad op de prijzen. Verder zijn ook het aantal mannen en het jaar 2011 insignificant. Twee laatste opmerkingen is ten eerste dat het relatief aanbod koopwoningen voor alle vijf de regressies een significant effect heeft op de gemiddelde prijs per vierkante meter. Dit effect varieert tussen de drie en vier procent en is negatief. Wanneer het relatieve aanbod dus toeneemt, zal de gemiddelde prijs per vierkante meter dalen. Ten tweede is ook de bevolkingsdichtheid significant, maar het is effect nagenoeg nul.

Als conclusie voor de tweede hypothese kan er gesteld worden dat de samenstelling van de bevolking aan de hand van het gemiddeld persoonlijk inkomen in de Randstad positief verschilt in vergelijking met andere delen van Nederland. Mede door dit verschil is de prijs per vierkante meter in de Randstad hoger. Ondanks dat de relatieve bevolkingsgroei samen met het gemiddeld persoonlijk inkomen het Randstad effect verder doet dalen, is de relatieve bevolkingsgroei nog steeds geen verklarende factor aangezien het resultaat insignificant is.

Tabel 2: regressies hypothese 1 en 2

Variabelen	model 1	model 2	model 3	model 4	model 5
Randstad	0,1988	0,1921	0,1900	0,1138	0,0888
Log relatieve bevolkingsgroei		-0,0015	-0,0008		-0,0146
Bevolking*inwoners			0,0001		
Gemiddeld persoonlijk inkomen				0,0204	0,0257
Dichtheid	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000
Aantal mannen	-0,6141	-3,3161	-3,3623	-0,0157	-1,0386
Vershil vestiging en vertrek	0,0000	-0,0001	-0,0001	-0,0001	-0,0001
Relatief aanbod	-3,0211	-4,0885	-4,0384	-3,0339	-4,3419
2010	-0,0050	-0,0069	-0,0073	-0,0106	-0,0139
2011	0,0101	0,0106	0,0100	-0,0047	-0,0085
2012	-0,0078	-0,0067	-0,0072	-0,0281	-0,0320
2013	-0,0426	-0,0378	-0,0381	-0,0721	-0,0753
2014	-0,0720	-0,0679	-0,0684	-0,1133	-0,1203
Constante	8,0827	9,4434	9,4701	7,2191	-0,0015

De regressies voor de derde en vierde hypothese zijn weergegeven in tabel 3. Voor de derde hypothese wordt er gekeken naar de bedrijvigheid in de Randstad vergeleken met de rest van Nederland. Deze hypothese stelt dat de bedrijvigheid in de Randstad relatief sneller is gestegen. De bedrijvigheid wordt gemeten aan de hand van het totaal aantal bedrijfsvestigingen van alle sectoren in een gemeente en het aantal banen die deze vestigingen bieden. Net als in de eerste twee hypothesen worden dezelfde controlevariabele meegenomen: de dichtheid van de gemeente en het aantal mannen, het verschil tussen vestiging en vertrek van een gemeente, relatief aanbod van koopwoningen en de dummy's voor de jaren 2010 tot en met 2014. Als referentie wordt het eerste model van de eerste

hypothese genomen. Hierbij was het effect van de randstad op de gemiddelde prijs per vierkante meter 19,88 procent.

Om te kijken of de bedrijvigheid werkelijk relatief meer gestegen is in de Randstad, moeten de totale bedrijfsvestigingen en de bedrijfsgrootte van alle vestigingen meegenomen worden in de regressie. Wanneer deze variabelen toegevoegd zijn is te zien dat het totaal aantal bedrijfsvestigingen insignificant is en de bedrijfsgrootte een significant effect heeft. Verder zijn de resultaten van het aantal mannen en het jaar 2011 insignificant. Het effect van de bedrijfsgrootte op de prijs per vierkante meter is negatief met een omvang van 0,0089. Dit betekent dat wanneer de bedrijfsgrootte stijgt met 1 werknemer, de prijs per vierkante meter zal dalen met 0,89 procent. Verder is de coëfficiënt van de Randstad nu 0.2076. Dit betekent, met de effecten van werkgelegenheid en de bedrijfsvestigingen meegenomen, het effect van de Randstad op de prijs per vierkante meter met 0,88 procentpunt gestegen is. Hieruit kan dus niet geconcludeerd worden of de bedrijvigheid werkelijk sneller is gestegen in de Randstad dan in de rest van Nederland.

Dit kan verschillende redenen hebben. In de tijdsperiode van het onderzoek kan het zo zijn dat bedrijven en de werkgelegenheid nog steeds last hadden van de financiële crisis. Aangezien in dezelfde tijdsperiode de prijzen in de Randstad wel gestegen zijn ten opzichte van de rest van Nederland, moet het Randstad effect wel groter worden. Als namelijk de bedrijvigheid werkelijk relatief sneller was gestegen en dit ook een significant effect heeft gehad op de prijs per vierkante meter, zou het effect van de Randstad moeten dalen.

Aangezien de totale bedrijfsvestigingen en werkgelegenheid in een gemeente beïnvloedt kan worden door het aantal inwoners dat zich in een gemeente bevindt, wordt deze interactie effecten meegenomen. Beide effecten zijn insignificant en het effect op de prijs per vierkante meter mag daarom niet geïnterpreteerd worden. Daarnaast is het effect van de Randstad wel gedaald, maar is dit effect nagenoeg nihil.

Voor de derde hypothese is er dus geen resultaat vernomen dat de bedrijvigheid in de Randstad sneller is gestegen dan in de rest van Nederland. Dit betekent niet dat het resultaat er niet kan zijn. In dit model is alleen het effect op de gemiddelde prijs per vierkante meter genomen, waarbij tussen de jaren 2010 en 2014 de bedrijvigheid gedaald is. Echter kan het wel zo zijn dat de bedrijvigheid in de Randstad minder snel gedaald is. Ook kan er een relatieve snellere groei zijn in de Randstad, maar nog steeds niet op het niveau is van 2009, het referentiejaar.

De vierde hypothese stelt dat de samenstelling van bedrijven in de Randstad anders is dan andere delen van Nederland. Om te kijken of de hypothese aangenomen kan worden, wordt er in het

vorige model de variabelen van bedrijven in de sectoren die kennisintensief zijn en de bedrijfsgrootte van de kennisintensieve sectoren toegevoegd. De bedrijven uit een lager kennisintensieve industrie en een lager opgeleide werkgelegenheid worden niet meegenomen. Deze zullen dienen als een referentiegroep. De resultaten hiervan zullen verwerkt zitten in de constante, tezamen met de andere referentiegroepen, aantal vrouwen en de dummy voor het jaar 2009.

Uit de resultaten blijkt dat de bedrijfsgrootte voor de totale vestigingen en de vestigingen in kennisintensieve sectoren niet significant is. Verder zijn de totale bedrijfsvestigingen en de bedrijfsvestigingen in de kennisintensieve industrie wel significant. Het effect van de kennisintensieve bedrijven op de prijs per vierkante meter is een minimale stijging die nagenoeg nul is. Verder is de coëfficiënt van de Randstad nu 0,2041. Dit betekent dat de gemiddelde prijs per vierkante meter in de Randstad 20,41 procent hoger is. Doordat de variabelen voor de hoger opgeleide industrieën zijn opgenomen, is het Randstad effect lager geworden. Dit impliceert dus dat er in de Randstad meer kennisintensieve bedrijven gevestigd zijn, en daarmee ook meer werkgelegenheid voor hoger opgeleiden. Er kan dus geconcludeerd worden dat de samenstelling van de bedrijvensector in de Randstad verschilt ten opzichte van de rest van Nederland. In de Randstad bevindt zich relatief meer kennisintensieve industrie. Echter geeft de samenstelling van de bedrijven geen verklaring waarom de huizenprijzen in de Randstad hoger zijn. Als laatste zijn de controlevariabelen voor het aantal mannen en het jaar 2011 niet significant.

Aangezien gemiddeld persoonlijk inkomen in de Randstad hoger was en een groot effect had op de gemiddelde prijs per vierkante meter, is het interessant om te kijken wat er gebeurt als dit meegenomen wordt in het model, samen met de bedrijfsvestigingen en de bedrijfsgrootte. Wanneer het effect van het gemiddeld persoonlijk inkomen wordt meegenomen, worden de effecten van bedrijfsvestigingen en werkgelegenheid, zowel totaal als kennisintensief en hoger opgeleid, insignificant. Hierbij is het effect van Randstad wel groter dan wat eerder is bevonden met gemiddeld persoonlijk inkomen, namelijk 12,67 procent. Dit komt doordat de bedrijfsvestigingen en de werkgelegenheid ervoor zorgen dat het Randstad effect groter wordt. Twee laatste opmerkingen voor de regressies uitgevoerd voor hypothese 3 en 4, is ten eerste ook hier te zien is in de resultaten dat het relatieve aanbod van koopwoningen een significant effect heeft. Echter is het effect nu nog rond de drie procent, maar wel nog steeds negatief. Ten tweede is ook hier de bevolkingsdichtheid significant, maar het effect is nagenoeg nul.

Tabel 3: regressies hypothese 3 en 4.

Variabelen	model 1	model 6	model 7	model 8	model 9
Randstad	0,1988	0,2076	0,2070	0,2041	0,1267
Totale bedrijfsvestigingen		0,0000	0,0000	0,0000	0,0000
Totale bedrijfsgrootte		-0,0089	-0,0091	-0,0050	-0,0036
Bedrijven*inwoners			0,0000	0,0000	0,0000
Werkgelegenheid*inwoners			0,0000	0,0000	0,0000
Bedrijfsvestigingen kennisintensief				0,0000	0,0000
Bedrijfsgrootte kennisintensief				-0,0029	-0,0034
Gemiddeld persoonlijk inkomen					0,0186
Dichtheid	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000
Aantal mannen	-0,6141	-0,7308	-0,7231	-0,6542	-0,1320
Verschil vestiging en vertrek	0,0000	-0,0001	-0,0001	0,0000	-0,0001
Relatief aanbod	-3,0211	-2,7973	-2,8048	-2,7991	-2,9015
2010	-0,0050	-0,0080	-0,0080	-0,0085	-0,0125
2011	0,0101	0,0050	0,0051	0,0042	-0,0079
2012	-0,0078	-0,0145	-0,0144	-0,0155	-0,0321
2013	-0,0426	-0,0506	-0,0505	-0,0515	-0,0764
2014	-0,0720	-0,0811	-0,0810	-0,0822	-0,1174
Constante	8,0827	8,1924	8,1905	8,1622	7,3697

Hoofdstuk 6: Synthese

In deze sectie zullen de resultaten vergeleken worden die gevonden zijn in het onderzoek, met de resultaten van al bestaande literatuur. Dit zal per hypothese gedaan worden.

H1: In de Randstad is de bevolking sneller gestegen dan in andere delen van Nederland.

Uit de regressieanalyse bleek inderdaad dat in de Randstad de bevolking relatief sneller is gestegen. Echter had dit een insignificant effect op de gemiddelde prijs per vierkante meter voor een gemeente. De bevolkingsgroei heeft dus geen verklarende kracht waarom de gemiddelde prijs per vierkante meter in de Randstad hoger is dan in andere delen van Nederland. Verder was de controlevariabele de dichtheid van een gemeente significant, maar is het effect nagenoeg nihil. Dit is in overeenstemming met de voorgaande literatuur. Potepan (1996) ondervond een resultaat dat de grootte van de populatie een invloed heeft op huizenprijzen, maar dat dit effect zeer klein was. Dawkins en Nelson (2002) ondervonden echter wel een resultaat van bevolkingsgroei op de huizenprijzen, namelijk als een land als geheel. Wanneer de bevolking in het land stijgt, zal de gemiddelde prijzen van huizen in het land stijgen. Ondanks dat zij dit resultaat hebben gevonden, is dit effect minder op de lokale markt. Verschillen in bevolkingsgroei tussen steden hebben hier dus een klein effect op verschillen tussen de gemiddelde prijzen van huizen.

H2: In de Randstad is de samenstelling van de bevolking anders dan in andere delen van Nederland.

Uit de tweede hypothese bleek dat de Randstad inderdaad een andere samenstelling heeft met betrekking tot de bevolking. Dit was gemeten aan de hand van het gemiddeld persoonlijk inkomen. In de Randstad is namelijk het gemiddeld persoonlijk inkomen hoger. Uit de regressie bleek ook dat dit een positief effect heeft op de gemiddelde prijs per vierkante meter. Doordat in de Randstad het gemiddeld persoonlijk inkomen hoger is, is de gemiddelde prijs per vierkante meter ook hoger. Gallin (2006) ondervond geen lange termijn resultaat van het inkomen op de huizenprijzen. Echter sloot hij niet uit dat er geen relatie kan zijn op de korte termijn. Daarentegen kregen Holly en Jones (1997) wel een relatie tussen inkomen en huizenprijzen in hun onderzoek. Dit resultaat was echter alleen gebaseerd op het Verenigd Koninkrijk als geheel en is er niet gekeken of de inkomensverschillen tussen delen van het land ook een effect hadden op de huizenprijzen. Verder hebben Glaeser, Kolko en Saiz (2001) als resultaat gekregen dat het inkomen in steden inderdaad relatief hoger is. Zij gingen uit van de theorie dat de huizenprijzen bepaald werden door het aantal voorzieningen plus het inkomen. Als laatst is uit het onderzoek van Porter (2003) gebleken dat een hoger salaris de vraag op de lokale huizenmarkt doet toenemen. Dit heeft weer een effect op de huizenprijzen, aangezien deze zullen

gaan stijgen als de vraag toeneemt en het aanbod gelijk blijft. Het relatief aanbod neemt dan namelijk af, wat leidt tot een stijging in de huizenprijzen.

Als conclusie kan aangenomen worden dat wanneer het inkomen omhoog gaat, de huizenprijzen ook omhoog zullen gaan. Een verrassend resultaat uit deze hypothese was dat wanneer de relatieve bevolkingsgroei toegevoegd werd, het effect van de Randstad op de gemiddelde prijs per vierkante meter met 2,5 procentpunt omlaag ging. Echter was de relatieve bevolkingsgroei nog steeds niet significant en is dus nog steeds geen verklarende factor voor de hogere prijs in de randstad.

H3: In de Randstad is de bedrijvigheid sterker gestegen dan in andere delen van Nederland.

Uit de resultaten voor de derde hypothese is er niet gebleken of de bedrijvigheid in de Randstad werkelijk sneller is gestegen. Dit betekent niet dat de hypothese niet waar is. Het zou mogelijk kunnen zijn dat de bedrijvigheid in de Randstad en in de rest van Nederland in totaal gedaald is ten opzichte van het referentiejaar 2009. Echter kan het zo zijn dat de Randstad er weer sneller bovenop is gekomen met de bedrijvigheid na de financiële crisis, maar nog niet op het niveau van 2009. De bedrijvigheid heeft in het onderzoek dus geen verklarende kracht waarom de gemiddelde prijs per vierkante meter in de Randstad hoger is. Dit resultaat is echter tegenstrijdig met voorgaand onderzoek. Van Dam en Visser (2006) concluderen dat de gemiddelde prijs per vierkante meter sterk afhangt van de druk op de woningmarkt. Meer vraag moet dus leiden naar een hogere prijs. De druk hangt weer af van de werkgelegenheid in hetzelfde gebied. De werkgelegenheid zou dus een verklarende factor moeten zijn waarom er in de Randstad een hogere prijs per vierkante meter is, echter is dit niet gebleken uit dit onderzoek.

H4: In de Randstad is de samenstelling van bedrijven anders dan in andere delen van Nederland.

De regressieanalyse voor de vierde hypothese liet inderdaad blijken dat de samenstelling in de Randstad anders is. Hierbij zijn er meer kennisintensieve bedrijven gevestigd in de Randstad. Echter heeft dit geen verklaring waarom er in de Randstad de gemiddelde prijs per vierkante meter hoger is, aangezien het effect nagenoeg nihil is. Ook dit resultaat is tegenstrijdig met eerder bevonden onderzoek. Uit het onderzoek van Porter (2003) blijkt dat handelsbedrijven, die gewoonlijk kennisintensiever zijn, productiever zijn en zorgen voor hogere salarissen en welvaart. Men kan dus bedenken dat deze bedrijven dus een rol spelen in de gemiddelde prijs per vierkante meter, aangezien hogere salarissen dit wel beïnvloedt. Glaeser, Kolko en Saiz (2001) concluderen ook dat het inkomen beïnvloedt wordt door hoe productief bedrijven zijn. Aangezien de Randstad wel relatief meer productieve bedrijven heeft, zou dit deels moeten verklaren waarom de prijs per vierkante meter hoger is. Wellicht heeft het aantal vestigingen een indirect effect op de prijs per vierkante meter. Ook de

agglomeratie effecten hebben in dit onderzoek deels geen invloed op de gemiddelde prijs per vierkante meter op de Randstad. De agglomeratie effecten hebben invloed op het inkomen en de werkgelegenheid, echter heeft alleen inkomen een positief effect op de prijs per vierkante meter. Een verklaring van dit resultaat kan wellicht gegeven worden door een resultaat uit het onderzoek door van Dam en Visser (2006). Hieruit bleek namelijk dat bedrijventerreinen de prijzen negatief kunnen beïnvloeden. Aangezien in de Randstad meer bedrijven gevestigd zijn, kan dit dus ook averechts werken op de gemiddelde prijs per vierkante meter.

Hoofdstuk 7: Conclusie

Uit de resultaten blijkt dat de Randstad een groot effect heeft op de gemiddelde prijs per vierkante meter. Hierbij is het effect van de Randstad rond de twintig procent. Dit betekent dat de gemiddelde prijs per vierkante meter in de Randstad twintig procent hoger is dan in de rest van Nederland. Dit effect is alleen significant lager wanneer het gemiddeld persoonlijk inkomen meegenomen wordt. In de Randstad is een hoger gemiddeld inkomen bevonden, wat deels de hogere gemiddelde prijs per vierkante meter bepaalt. De bevolkingsgroei, bedrijvigheid en de samenstelling van de bedrijven hebben geen verklarende kracht voor de hogere prijzen in de Randstad.

In hoeverre valt de ontwikkeling van de huizenprijzen in de Randstad toe te schrijven aan economische factoren of aan demografische factoren?

De toegevoegde waarde die de Randstad heeft op de gemiddelde prijs per vierkante meter, is vooral toe te schrijven aan één economische factor, namelijk het gemiddeld persoonlijk inkomen. Hierdoor is de toegevoegde waarde van de Randstad gedaald tot elf procent, een daling van negen procentpunt. Andere economische factoren als bedrijfsvestigingen en werkgelegenheid hebben er niet toe geleid dat de gemiddelde prijs per vierkante meter in de Randstad sneller gestegen is dan in de rest van Nederland. Verder is de toegevoegde waarde niet geheel toe te schrijven aan demografische factoren. Het gemiddeld persoonlijk inkomen in een gemeente ligt natuurlijk ook aan het opleidingsniveau van de inwoners en bepaalt dus de stijging in de prijs per vierkante meter. De relatieve bevolkingsgroei verklaart niet waarom de Randstad een hogere toegevoegde waarde heeft.

In het onderzoek zijn er een aantal beperkingen geweest. Hierdoor is niet het gehele Randstad effect verklaard. Hiervan is elf procent van de toegevoegde waarde van de Randstad niet verklaard. Zo zijn de restricties die opgelegd worden door de overheid niet meegenomen, die volgens Dawkins en Nelson (2002) en Glaeser, Gyourko en Saks (2005) wel een effect hebben op de huizenprijzen. Ook zijn er geen verschillende voorzieningen meegenomen in het onderzoek die wel effect kunnen hebben op de gemiddelde prijs per vierkante meter, wat blijkt uit het paper van Glaeser, Kolko en Saiz (2001). Als in de Randstad meer en betere voorzieningen zijn, kan dit waarschijnlijk een deel van de toegevoegde waarde bepalen. Verder zijn de kennisintensieve sectoren subjectief verdeeld en zijn deze samengevoegd tot één variabele. Er wordt dus aangenomen dat alle kennisintensieve sectoren een zelfde werking hebben op de gemiddelde prijs per vierkante meter. Daarnaast was er onvoldoende data beschikbaar voor de jaren 2015 tot en met 2017. Als laatst is er geen verschil gemaakt tussen soorten woningen. Er is alleen rekening gehouden met koopwoningen, waarin geen onderscheid is gemaakt tussen appartement, twee-onder-een-kap woningen, villa's et cetera.

Dit onderzoek dient als basis en zal uitgewerkt moeten worden met andere factoren die de toegevoegde waarde van de Randstad kunnen verklaren. Ook zullen de jaren 2015 tot en met 2017 onderzocht moeten worden, aangezien in deze jaren de huizenprijzen in de Randstad ook fors gestegen zijn. Resultaten uit dit onderzoek kunnen dan ook afwijken wanneer deze jaren toegevoegd worden. Verder zijn de resultaten op basis van de Randstadprovincies, waarin dus onder andere het noorden van Noord-Holland en Goeree-Overflakkee meegenomen zijn. Deze delen behoren echter niet tot de Randstad en verder onderzoek zou de Randstad moeten afbakenen met de werkelijke gemeente. Als laatste hebben Beaudry en Schiffauerova (2009) als resultaat uit hun onderzoek gekregen dat wanneer bedrijven zich gaan specialiseren dit economische groei tegen kan houden. Met diversificatie is de kans op vermindering van groei lager. Voor vervolgonderzoek is het daarom verstandig niet alleen om bedrijven te onderscheiden op basis van de intensiteit van kennis die ze gebruiken, maar ook in hoeverre ze gespecialiseerd zijn.

Referentielijst

Beaudry, C., & Schiffauerova, A. (2009). Who's right, Marshall or Jacobs? The localization versus urbanization debate. *Research policy*, 38(2), 318-337.

Bouman, M. (2017) *De huizenmarkt herstelt. Schieten we meteen door naar een nieuwe zeepbel?* Verkregen op 5 mei, 2017, van <https://fd.nl/beurs/1183040/de-huizenmarkt-herstelt-schieten-we-meteen-weer-door-naar-een-nieuwe-zeepbel>

Budd, L., & Hirmis, A. (2004). Conceptual framework for regional competitiveness. *Regional Studies*, 38(9), 1015-1028.

CBS. (2017). *Ook huizenprijzen Den Haag bijna op niveau 2008*. Verkregen op 7 mei, 2017, van <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2017/16/ook-huizenprijzen-den-haag-bijna-op-niveau-2008>

Dawkins, C. J., & Nelson, A. C. (2002). Urban containment policies and housing prices: an international comparison with implications for future research. *Land Use Policy*, 19(1), 1-12.

Elsinga, M., De Jong-Tennekes, M., & Van Der Heijden, H. (2011). Crisis en woningmarkt. *Delft: Onderzoeksinstituut OTB*.

Gallin, J. (2006). The long-run relationship between house prices and income: evidence from local housing markets. *Real Estate Economics*, 34(3), 417-438.

Glaeser, E. L., Gyourko, J., & Saks, R. (2005). Why is Manhattan so expensive? Regulation and the rise in housing prices. *The Journal of Law and Economics*, 48(2), 331-369.

Glaeser, E. L., Kolko, J., & Saiz, A. (2001). Consumer city. *Journal of economic geography*, 1(1), 27-50.

Holly, S., & Jones, N. (1997). House prices since the 1940s: cointegration, demography and asymmetries. *Economic Modelling*, 14(4), 549-565.

König, E. (2017). *De nieuwe woningmarkt kent vooral grote verschillen*. Verkregen op 6 mei, 2017, van <https://www.nrc.nl/nieuws/2017/01/12/het-gaat-goed-maar-groei-is-eruit-6181114-a1540971>

McCann, P. (2013). *Modern urban and regional economics*. Oxford, het Verenigd Koninkrijk: Oxford university press.

Porter, M. (2003). The economic performance of regions. *Regional studies*, 37(6-7), 549-578.

Potepan, M. J. (1996). Explaining intermetropolitan variation in housing prices, rents and land prices. *Real Estate Economics*, 24(2), 219-245.

Rijksoverheid. *Ontstaan kredietcrisis*. Verkregen op 6 mei, 2017, van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/kredietcrisis/inhoud/ontstaan-kredietcrisis>

Van Dam, F., Visser, P. (2006). *De prijs van de Plek*. Den Haag, Nederland: NAI Uitgevers

Bijlage

		Laag	Hoog
A	Landbouw, bosbouw en visserij		
<i>01</i>	<i>Landbouw, jacht en dienstverlening voor de landbouw en jacht</i>		
01.1	Teelt van eenjarige gewassen		1
01.11	Teelt van granen, peulvruchten en oliehoudende zaden		1
01.13	Teelt van groenten en wortel- en knolgewassen		1
01.16	Teelt van vezelgewassen		1
01.19	Teelt van overige eenjarige gewassen		1
01.2	Teelt van meerjarige gewassen		1
01.21	Druiventeelt		1
01.24	Teelt van hardfruit en steenvruchten		1
01.25	Teelt van overige boomvruchten, kleinfruit en noten		1
01.27	Teelt van gewassen bestemd voor de vervaardiging van dranken		1
01.28	Teelt van specerijgewassen en van aromatische en medicinale gewassen		1
01.29	Teelt van overige meerjarige gewassen		1
01.3	Teelt van sierplanten		1
01.30	Teelt van sierplanten		1
01.4	Fokken en houden van dieren		1
01.41	Fokken en houden van melkvee		1
01.42	Fokken en houden van runderen (geen melkvee)		1
01.43	Fokken en houden van paarden en ezels		1
01.45	Fokken en houden van schapen en geiten		1
01.46	Fokken en houden van varkens		1
01.47	Fokken en houden van pluimvee		1
01.49	Fokken en houden van overige dieren		1
01.5	Akker- en/of tuinbouw in combinatie met het fokken en houden van dieren		1
01.50	Akker- en/of tuinbouw in combinatie met het fokken en houden van dieren		1
01.6	Dienstverlening voor de landbouw; behandeling van gewassen en zaden na de oogst		1
01.61	Dienstverlening voor de akker- en/of tuinbouw		1
01.62	Dienstverlening voor het fokken en houden van dieren		1

01.63	Behandeling van gewassen na de oogst	1
01.64	Behandeling van zaden voor vermeerdering	1
01.7	Jacht	1
01.70	Jacht	1
2	<i>Bosbouw, exploitatie van bossen en dienstverlening voor de bosbouw</i>	
02.1	Bosbouw	1
02.10	Bosbouw	1
02.2	Exploitatie van bossen	1
02.20	Exploitatie van bossen	1
02.4	Dienstverlening voor de bosbouw	1
02.40	Dienstverlening voor de bosbouw	1
03	Visserij en kweken van vis en schaaldieren	1
03.1	Visserij	1
03.11	Zee- en kustvisserij	1
03.12	Binnenvisserij	1
03.2	Kweken van vis en schaaldieren	1
03.21	Kweken van zeevis en -schaaldieren	1
03.22	Kweken van zoetwatervis en -schaaldieren	1
B	Winning van delfstoffen	
6	<i>Winning van aardolie en aardgas</i>	
06.1	Winning van aardolie	1
06.10	Winning van aardolie	1
06.2	Winning van aardgas	1
06.20	Winning van aardgas	1
8	<i>Winning van delfstoffen (geen olie en gas)</i>	
08.1	Winning van zand, grind en klei	1
08.12	Winning van zand, grind en klei	1
08.9	Winning van overige delfstoffen	1
08.92	Winning van turf	1
08.93	Winning van zout	1
08.99	Winning van overige delfstoffen (rest)	1

9 Dienstverlening voor de winning van delfstoffen

09.1	Dienstverlening voor de winning van aardolie en aardgas	1
09.10	Dienstverlening voor de winning van aardolie en aardgas	1
09.9	Dienstverlening voor de winning van delfstoffen (geen olie en gas)	1
09.90	Dienstverlening voor de winning van delfstoffen (geen olie en gas)	1

C Industrie

10 Vervaardiging van voedingsmiddelen

10.1	Slachterijen en vleesverwerking	1
10.11	Slachterijen (geen pluimvee-)	1
10.12	Pluimveeslachterijen	1
10.13	Vleesverwerking (niet tot maaltijden)	1
10.2	Visverwerking	1
10.20	Visverwerking	1
10.3	Verwerking van aardappels, groente en fruit	1
10.31	Vervaardiging van aardappelproducten	1
10.32	Vervaardiging van fruit- en groentesap	1
10.39	Verwerking van groente en fruit (niet tot sap en maaltijden)	1
10.4	Vervaardiging van plantaardige en dierlijke oliën en vetten	1
10.41	Vervaardiging van plantaardige en dierlijke oliën en vetten (geen margarine en andere spijsvetten)	1
10.42	Vervaardiging van margarine en overige spijsvetten	1
10.5	Vervaardiging van zuivelproducten	1
10.51	Vervaardiging van zuivelproducten (geen consumptie-ijs)	1
10.52	Vervaardiging van consumptie-ijs	1
10.6	Vervaardiging van meel	1
10.61	Vervaardiging van meel (geen zetmeel)	1
10.62	Vervaardiging van zetmeel en zetmeelproducten	1

10.7	Vervaardiging van brood, banketbakerswerk en deegwaren	1
10.71	Vervaardiging van brood en vers banketbakerswerk	1
10.72	Vervaardiging van beschuit en koekjes en ander houdbaar banketbakerswerk	1
10.73	Vervaardiging van deegwaren	1
10.8	Vervaardiging van overige voedingsmiddelen	1
10.81	Vervaardiging van suiker	1
10.82	Verwerking van cacao en vervaardiging van chocolade en suikerwerk	1
10.82.1	Verwerking van cacao	1
10.82.2	Vervaardiging van chocolade en suikerwerk	1
10.83	Verwerking van koffie en thee	1
10.84	Vervaardiging van specerijen, sauzen en kruiden; zoutaffinage	1
10.85	Vervaardiging van kant-en-klaarmaaltijden en snacks	1
10.86	Vervaardiging van gehomogeniseerde voedingspreparaten en dieetvoeding	1
10.89	Vervaardiging van overige voedingsmiddelen (rest)	1
10.9	Vervaardiging van diervoeders	1
10.91	Vervaardiging van veevoeders	1
10.92	Vervaardiging van voeders voor huisdieren	1
<i>11</i>	<i>Vervaardiging van dranken</i>	
11.0	Vervaardiging van dranken	1
11.01	Vervaardiging van sterk alcoholische dranken door distilleren, rectificeren en mengen	1
11.02	Vervaardiging van wijn uit druiven	1
11.03	Vervaardiging van cider en van overige vruchtenwijnen	1
11.04	Vervaardiging van overige niet-gedistilleerde gegiste dranken	1
11.05	Vervaardiging van bier	1
11.06	Mouterijen	1
11.07	Vervaardiging van frisdranken; productie van mineraalwater en overig gebotteld water	1
<i>12</i>	<i>Vervaardiging van tabaksproducten</i>	
12.0	Vervaardiging van tabaksproducten	1
12.00	Vervaardiging van tabaksproducten	1

<i>13</i>	<i>Vervaardiging van textiel</i>		
13.1	Bewerken en spinnen van textielvezels	1	
13.10	Bewerken en spinnen van textielvezels	1	
13.2	Weven van textiel	1	
13.20	Weven van textiel	1	
13.3	Textielveredeling	1	
13.30	Textielveredeling	1	
13.9	Vervaardiging van overige textielproducten	1	
13.91	Vervaardiging van gebreide en gehaakte stoffen	1	
13.92	Vervaardiging van geconfectioneerde artikelen van textiel (geen kleding)	1	
13.93	Vervaardiging van vloerkleden en tapijt	1	
13.94	Vervaardiging van koord, bindgaren, touw en netten	1	
13.95	Vervaardiging van gebonden textielvlies en artikelen daarvan (geen kleding)	1	
13.96	Vervaardiging van technisch en industrieel textiel		1
13.99	Vervaardiging van overige textielproducten (rest)	1	
<i>14</i>	<i>Vervaardiging van kleding</i>		
14.1	Vervaardiging van kleding (geen bontkleding)	1	
14.11	Vervaardiging van kleding van leer	1	
14.12	Vervaardiging van werkkleding	1	
14.13	Vervaardiging van overige bovenkleding	1	
14.14	Vervaardiging van onderkleding	1	
14.19	Vervaardiging van baby- en sportkleding en kledingaccessoires	1	
14.2	Vervaardiging van artikelen van bont	1	
14.20	Vervaardiging van artikelen van bont	1	
14.3	Vervaardiging van gebreide en gehaakte kleding	1	
14.31	Vervaardiging van gebreide en gehaakte kousen en sokken	1	
14.39	Vervaardiging van gebreide en gehaakte kleding (geen kousen en sokken)	1	
<i>15</i>	<i>Vervaardiging van leer, lederwaren en schoenen</i>		

15.1	Looien en bewerken van leer; vervaardiging van koffers, tassen, zadel- en tuigmakerswerk; bereiden en verven van bont	1
15.11	Looien en bewerken van leer; bereiden en verven van bont	1
15.12	Vervaardiging van koffers, tassen e.d. en van zadel- en tuigmakerswerk	1
15.2	Vervaardiging van schoenen	1
15.20	Vervaardiging van schoenen	1

16 Primaire houtbewerking en vervaardiging van artikelen van hout, kurk, riet en vlechtwerk (geen meubels)

16.1	Primaire houtbewerking en verduurzamen van hout	1
16.10	Primaire houtbewerking en verduurzamen van hout	1
16.10.1	Zagen en schaven en overige primaire houtbewerking	1
16.10.2	Verduurzamen van hout	1
16.2	Vervaardiging van artikelen van hout, kurk, riet en vlechtwerk (geen meubels)	1
16.21	Vervaardiging van fineer en plaatmateriaal op basis van hout	1
16.22	Vervaardiging van panelen voor parketvloeren	1
16.23	Vervaardiging van overig timmerwerk voor de bouw	1
16.23.1	Vervaardiging van deuren, ramen en kozijnen van hout	1
16.23.9	Vervaardiging van overig timmerwerk voor de bouw (geen deuren, ramen en kozijnen)	1
16.24	Vervaardiging van houten emballage	1
16.29	Vervaardiging van overige artikelen van hout en van artikelen van kurk, riet en vlechtwerk (geen meubels)	1

17 Vervaardiging van papier, karton en papier- en kartonwaren

17.1	Vervaardiging van papierpulp, papier en karton	1
17.11	Vervaardiging van papierpulp	1
17.12	Vervaardiging van papier en karton	1
17.12.1	Vervaardiging van grafisch papier en karton	1
17.12.2	Vervaardiging van papier en karton voor verpakking	1
17.12.9	Vervaardiging van papier en karton (geen grafisch en niet voor verpakking)	1

17.2	Vervaardiging van papier- en kartonwaren	1
17.21	Vervaardiging van verpakkingsmiddelen van papier en karton; vervaardiging van golfpapier en -karton	1
17.21.1	Vervaardiging van verpakkingsmiddelen van papier en karton	1
17.21.2	Vervaardiging van golfpapier en -karton	1
17.22	Vervaardiging van huishoudelijke en sanitaire papierwaren	1
17.23	Vervaardiging van kantoorbenodigdheden van papier	1
17.24	Vervaardiging van behangselpapier	1
17.29	Vervaardiging van overige papier- en kartonwaren	1

18 Drukkerijen, reproductie van opgenomen media

18.1	Drukkerijen en dienstverlening voor drukkerijen	1
18.11	Drukkerijen van dagbladen	1
18.12	Overige drukkerijen	1
18.12.1	Drukkerijen van boeken e.d.	1
18.12.2	Drukkerijen van tijdschriften	1
18.12.3	Drukkerijen van reclame	1
18.12.4	Drukkerijen van verpakkingen	1
18.12.5	Drukkerijen van formulieren	1
18.12.9	Overige drukkerijen (rest)	1
18.13	Prepress- en premedia-activiteiten	1
18.14	Grafische afwerking en overige activiteiten verwant aan de drukkerij	1
18.2	Reproductie van opgenomen media	1
18.20	Reproductie van opgenomen media	1

19 Vervaardiging van cokesovenproducten en aardolieverwerking

19.1	Vervaardiging van cokesovenproducten	1
19.10	Vervaardiging van cokesovenproducten	1
19.2	Aardolieverwerking	1
19.20	Aardolieverwerking	1
19.20.1	Aardolieraffinage	1
19.20.2	Aardolieverwerking (geen -raffinage)	1

20 Vervaardiging van chemische producten

20.1	Vervaardiging van chemische basisproducten, kunstmeststoffen en stikstofverbindingen en van kunststof en synthetische rubber in primaire vorm	1
20.11	Vervaardiging van industriële gassen	1
20.12	Vervaardiging van kleur- en verfstoffen	1
20.13	Vervaardiging van overige anorganische basischemicaliën	1
20.14	Vervaardiging van overige organische basischemicaliën	1
20.14.1	Vervaardiging van petrochemische producten	1
20.14.9	Vervaardiging van overige organische basischemicaliën (geen petrochemische producten)	1
20.15	Vervaardiging van kunstmeststoffen en stikstofverbindingen	1
20.16	Vervaardiging van kunststof in primaire vorm	1
20.17	Vervaardiging van synthetische rubber in primaire vorm	1
20.2	Vervaardiging van verdelgingsmiddelen en overige landbouwchemicaliën	1
20.20	Vervaardiging van verdelgingsmiddelen en overige landbouwchemicaliën	1
20.3	Vervaardiging van verf, vernis e.d., drukinkt en mastiek	1
20.30	Vervaardiging van verf, vernis e.d., drukinkt en mastiek	1
20.4	Vervaardiging van zeep, wasmiddelen, poets- en reinigingsmiddelen, parfums en cosmetica	1
20.41	Vervaardiging van zeep, wasmiddelen, poets- en reinigingsmiddelen	1
20.42	Vervaardiging van parfums en cosmetica	1
20.5	Vervaardiging van overige chemische producten	1
20.51	Vervaardiging van kruit en springstoffen en van lucifers	1
20.52	Vervaardiging van lijm en bereide kleefmiddelen	1
20.53	Vervaardiging van etherische oliën	1
20.59	Vervaardiging van overige chemische producten (rest)	1
20.6	Vervaardiging van synthetische en kunstmatige vezels	1
20.60	Vervaardiging van synthetische en kunstmatige vezels	1

21 *Vervaardiging van farmaceutische grondstoffen en producten*

21.1	Vervaardiging van farmaceutische grondstoffen	1
21.10	Vervaardiging van farmaceutische grondstoffen	1
21.2	Vervaardiging van farmaceutische producten (geen grondstoffen)	1
21.20	Vervaardiging van farmaceutische producten (geen grondstoffen)	1

22 Vervaardiging van producten van rubber en kunststof

22.1	Vervaardiging van producten van rubber	1
22.11	Vervaardiging van rubberbanden en loopvlakvernieuwing	1
22.19	Vervaardiging van producten van rubber (geen banden)	1
22.2	Vervaardiging van producten van kunststof	1
22.21	Vervaardiging van platen, folie, buizen en profielen van kunststof	1
22.22	Vervaardiging van verpakkingsmiddelen van kunststof	1
22.23	Vervaardiging van kunststofproducten voor de bouw	1
22.29	Vervaardiging van overige producten van kunststof	1

23 Vervaardiging van overige niet-metaalhoudende minerale producten

23.1	Vervaardiging van glas en glaswerk	1
23.11	Vervaardiging van vlakglas	1
23.12	Vormen en bewerken van vlakglas	1
23.13	Vervaardiging van holglas	1
23.14	Vervaardiging van glasvezels	1
23.19	Vervaardiging en bewerking van overig glas, inclusief technisch glaswerk	1
23.2	Vervaardiging van vuurvaste keramische producten	1
23.20	Vervaardiging van vuurvaste keramische producten	1
23.3	Vervaardiging van keramische producten voor de bouw	1
23.31	Vervaardiging van keramische tegels en plavuizen	1
23.32	Vervaardiging van keramische producten voor de bouw (geen tegels en plavuizen)	1

23.4	Vervaardiging van overige keramische producten	1
23.41	Vervaardiging van huishoudelijk en sieraardewerk	1
23.42	Vervaardiging van sanitair aardewerk	1
23.43	Vervaardiging van isolatoren en isolatiemateriaal van keramische stoffen	1
23.44	Vervaardiging van overig technisch aardewerk	1
23.49	Vervaardiging van overige keramische producten (rest)	1
23.5	Vervaardiging van cement, kalk en gips	1
23.51	Vervaardiging van cement	1
23.52	Vervaardiging van kalk en gips	1
23.6	Vervaardiging van producten van beton, gips en cement	1
23.61	Vervaardiging van producten voor de bouw van beton, kalkzandsteen en van cellenbeton	1
23.61.1	Vervaardiging van producten voor de bouw van beton	1
23.61.2	Vervaardiging van producten voor de bouw van kalkzandsteen en cellenbeton	1
23.62	Vervaardiging van producten voor de bouw van gips	1
23.63	Vervaardiging van stortklare beton	1
23.64	Vervaardiging van mortel in droge vorm	1
23.65	Vervaardiging van producten van vezelcement	1
23.69	Vervaardiging van overige producten van beton, gips en cement	1
23.7	Natuursteenbewerking	1
23.70	Natuursteenbewerking	1
23.9	Vervaardiging van overige niet-metaalhoudende minerale producten	1
23.91	Vervaardiging van schuur-, slijp- en polijstmiddelen	1
23.99	Vervaardiging van overige niet-metaalhoudende minerale producten (geen schuur-, slijp- en polijstmiddelen)	1
<i>24 Vervaardiging van metalen in primaire vorm</i>		
24.1	Vervaardiging van ijzer en staal en van ferrolegeringen	1
24.10	Vervaardiging van ijzer en staal en van ferrolegeringen	1

24.2	Vervaardiging van stalen buizen, pijpen, holle profielen en fittings daarvoor	1	
24.20	Vervaardiging van stalen buizen, pijpen, holle profielen en fittings daarvoor	1	
24.3	Overige eerste verwerking van staal	1	
24.31	Koudtrekken van staven	1	
24.32	Koudwalsen van bandstaal	1	
24.33	Koudvervormen en koudfelsen	1	
24.34	Koudtrekken van draad	1	
24.4	Vervaardiging van edelmetalen en overige non-ferrometalen	1	
24.41	Vervaardiging van edelmetalen	1	
24.42	Vervaardiging van aluminium	1	
24.43	Vervaardiging van lood, zink en tin	1	
24.44	Vervaardiging van koper	1	
24.45	Vervaardiging van overige non-ferrometalen	1	
24.46	Smelten en raffineren van uranium	1	
24.5	Gieten van metalen	1	
24.51	Gieten van ijzer	1	
24.52	Gieten van staal	1	
24.53	Gieten van lichte metalen	1	
24.54	Gieten van overige non-ferrometalen	1	
25	<i>Vervaardiging van producten van metaal (geen machines en apparaten)</i>		
25.1	Vervaardiging van metalen producten voor de bouw	1	
25.11	Vervaardiging van metalen constructiewerken en delen daarvan	1	
25.12	Vervaardiging van metalen deuren, vensters en kozijnen	1	
25.2	Vervaardiging van reservoirs van metaal en van ketels en radiatoren voor centrale verwarming	1	
25.21	Vervaardiging van ketels en radiatoren voor centrale verwarming	1	
25.29	Vervaardiging van metalen tanks en reservoirs	1	
25.3	Vervaardiging van stoomketels (geen ketels voor centrale verwarming)	1	
25.30	Vervaardiging van stoomketels (geen ketels voor centrale verwarming)	1	
25.4	Vervaardiging van wapens en munitie		1
25.40	Vervaardiging van wapens en munitie		1

25.5	Smeden, persen, stampen en profielwalsen van metaal; poedermetallurgie		1
25.50	Smeden, persen, stampen en profielwalsen van metaal; poedermetallurgie		1
25.6	Oppervlaktebehandeling en bekleding van metaal; algemene metaalbewerking	1	
25.61	Oppervlaktebehandeling en bekleding van metaal	1	
25.62	Algemene metaalbewerking	1	
25.7	Vervaardiging van scharen, messen en bestek, hang- en sluitwerk en gereedschap	1	
25.71	Vervaardiging van scharen, messen en bestek	1	
25.72	Vervaardiging van hang- en sluitwerk	1	
25.73	Vervaardiging van gereedschap	1	
25.9	Vervaardiging van overige producten van metaal	1	
25.91	Vervaardiging van stalen vaten e.d.	1	
25.92	Vervaardiging van verpakkingsmiddelen van licht metaal	1	
25.93	Vervaardiging van artikelen van draad en van kettingen en veren	1	
25.94	Vervaardiging van bouten, schroeven en moeren	1	
25.99	Vervaardiging van overige producten van metaal (rest)	1	
26	<i>Vervaardiging van computers en van elektronische en optische apparatuur</i>		
26.1	Vervaardiging van elektronische componenten en printplaten		1
26.11	Vervaardiging van elektronische componenten		1
26.12	Vervaardiging van elektronische printplaten		1
26.2	Vervaardiging van computers en randapparatuur		1
26.20	Vervaardiging van computers en randapparatuur		1
26.3	Vervaardiging van communicatieapparatuur		1
26.30	Vervaardiging van communicatieapparatuur		1
26.4	Vervaardiging van consumentenelektronica		1
26.40	Vervaardiging van consumentenelektronica		1
26.5	Vervaardiging van meet-, regel-, navigatie- en controleapparatuur en van uurwerken		1

26.51	Vervaardiging van meet-, regel-, navigatie- en controleapparatuur	1
26.52	Vervaardiging van uurwerken	1
26.6	Vervaardiging van bestralingsapparatuur en van elektromedische en elektrotherapeutische apparatuur	1
26.60	Vervaardiging van bestralingsapparatuur en van elektromedische en elektrotherapeutische apparatuur	1
26.7	Vervaardiging van optische instrumenten en apparatuur	1
26.70	Vervaardiging van optische instrumenten en apparatuur	1
26.8	Vervaardiging van informatiedragers	1
26.80	Vervaardiging van informatiedragers	1

27 Vervaardiging van elektrische apparatuur

27.1	Vervaardiging van elektromotoren, elektrische generatoren en transformatoren en van schakel- en verdeelinrichtingen	1
27.11	Vervaardiging van elektromotoren, elektrische generatoren en transformatoren	1
27.12	Vervaardiging van schakel- en verdeelinrichtingen	1
27.2	Vervaardiging van batterijen en accumulatoren	1
27.20	Vervaardiging van batterijen en accumulatoren	1
27.3	Vervaardiging van elektrische en elektronische kabels en van schakelaars, stekkers, stopcontacten e.d.	1
27.31	Vervaardiging van kabels van optische vezels	1
27.32	Vervaardiging van overige elektrische en elektronische kabel	1
27.33	Vervaardiging van schakelaars, stekkers, stopcontacten e.d.	1
27.4	Vervaardiging van elektrische lampen en verlichtingsapparaten	1
27.40	Vervaardiging van elektrische lampen en verlichtingsapparaten	1
27.5	Vervaardiging van huishoudapparaten	1
27.51	Vervaardiging van elektrische huishoudapparaten	1
27.52	Vervaardiging van niet-elektrische huishoudapparaten	1

27.9	Vervaardiging van overige elektrische apparatuur	1
27.90	Vervaardiging van overige elektrische apparatuur	1

28 *Vervaardiging van overige machines en apparaten*

28.1	Vervaardiging van motoren, turbines, pompen, compressoren, appendages en drijfwerkelementen	1
28.11	Vervaardiging van motoren en turbines (niet voor vliegtuigen, motorvoertuigen en bromfietsen)	1
28.12	Vervaardiging van hydraulische apparatuur	1
28.13	Vervaardiging van niet-hydraulische pompen en compressoren	1
28.14	Vervaardiging van appendages	1
28.15	Vervaardiging van tandwielen, lagers en overige drijfwerkelementen	1
28.2	Vervaardiging van overige machines en apparaten voor algemeen gebruik	1
28.21	Vervaardiging van industriële ovens en branders	1
28.22	Vervaardiging van hijs-, hef- en transportwerktuigen	1
28.23	Vervaardiging van kantoormachines en -apparatuur (geen computers en randapparatuur)	1
28.24	Vervaardiging van pneumatisch en elektrisch handgereedschap	1
28.25	Vervaardiging van machines en apparaten voor industriële koeltechniek en klimaatregeling	1
28.29	Vervaardiging van overige machines en apparaten voor algemeen gebruik (rest)	1
28.3	Vervaardiging van machines en werktuigen voor de land- en bosbouw	1
28.30	Vervaardiging van machines en werktuigen voor de land- en bosbouw	1
28.4	Vervaardiging van gereedschapswerktuigen	1
28.41	Vervaardiging van gereedschapswerktuigen voor metaalbewerking	1
28.49	Vervaardiging van gereedschapswerktuigen niet voor metaalbewerking	1
28.9	Vervaardiging van overige machines, apparaten en werktuigen voor specifieke doeleinden	1
28.91	Vervaardiging van machines voor de metallurgie	1

28.92	Vervaardiging van machines voor de bouw en winning van delfstoffen	1
28.93	Vervaardiging van machines voor de productie van voedings- en genotmiddelen	1
28.94	Vervaardiging van machines voor de productie van textiel, kleding en leer	1
28.95	Vervaardiging van machines voor de productie van papier en karton	1
28.96	Vervaardiging van machines voor de kunststof- en rubberindustrie	1
28.99	Vervaardiging van overige machines, apparaten en werktuigen voor specifieke doeleinden (rest)	1

29 Vervaardiging van auto's, aanhangwagens en opleggers

29.1	Vervaardiging van auto's	1
29.10	Vervaardiging van auto's	1
29.2	Carrosseriebouw; vervaardiging van aanhangwagens en opleggers	1
29.20	Carrosseriebouw; vervaardiging van aanhangwagens en opleggers	1
29.20.1	Carrosseriebouw	1
29.20.2	Vervaardiging van aanhangwagens en opleggers	1
29.3	Vervaardiging van onderdelen en toebehoren voor auto's	1
29.31	Vervaardiging van elektrische en elektronische onderdelen en toebehoren voor auto's	1
29.32	Vervaardiging van niet-elektrische en -elektronische onderdelen en toebehoren voor auto's	1

30 Vervaardiging van overige transportmiddelen

30.1	Scheepsbouw	1
30.11	Bouw van schepen en drijvend materieel (geen sport- en recreatievaartuigen)	1
30.12	Bouw van sport- en recreatievaartuigen	1
30.2	Vervaardiging van rollend spoor- en tramwegmaterieel	1
30.20	Vervaardiging van rollend spoor- en tramwegmaterieel	1
30.3	Vervaardiging van vliegtuigen en onderdelen daarvoor	1

30.30	Vervaardiging van vliegtuigen en onderdelen daarvoor	1
30.4	Vervaardiging van militaire gevechtsvoertuigen	1
30.40	Vervaardiging van militaire gevechtsvoertuigen	1
30.9	Vervaardiging van transportmiddelen (rest)	1
30.91	Vervaardiging van motor- en bromfietsen	1
30.92	Vervaardiging van fietsen en invalidenwagens	1
30.99	Vervaardiging van overige transportmiddelen (rest)	1

31 *Vervaardiging van meubels*

31.0	Vervaardiging van meubels	1
31.01	Interieurbouw en vervaardiging van bedrijfsmeubels	1
31.01.1	Interieurbouw	1
31.01.2	Vervaardiging van bedrijfsmeubels	1
31.02	Vervaardiging van keukenmeubels	1
31.03	Vervaardiging van matrassen	1
31.09	Vervaardiging van overige meubels	1

32 *Vervaardiging van overige goederen*

32.1	Slaan van munten; bewerken van edelstenen en vervaardiging van sieraden e.d.	1
32.11	Slaan van munten en medailles	1
32.12	Bewerken van edelstenen en vervaardiging van sieraden e.d. (geen imitatie)	1
32.13	Vervaardiging van imitatiesieraden	1
32.2	Vervaardiging van muziekinstrumenten	1
32.20	Vervaardiging van muziekinstrumenten	1
32.3	Vervaardiging van sportartikelen	1
32.30	Vervaardiging van sportartikelen	1
32.4	Vervaardiging van speelgoed en spellen	1
32.40	Vervaardiging van speelgoed en spellen	1
32.5	Vervaardiging van medische instrumenten en hulpmiddelen	1
32.50	Vervaardiging van medische instrumenten en hulpmiddelen	1
32.50.1	Tandtechnische bedrijven	1
32.50.2	Vervaardiging van medische instrumenten en hulpmiddelen (geen tandtechniek)	1
32.9	Vervaardiging van overige goederen	1

32.91	Vervaardiging van borstelwaren	1
32.99	Sociale werkvoorziening en vervaardiging van overige goederen (rest)	1
32.99.1	Sociale werkvoorziening	1
32.99.9	Vervaardiging van overige goederen (rest)	1

33 *Reparatie en installatie van machines en apparaten*

33.1	Reparatie van producten van metaal, machines en apparatuur	1
33.11	Reparatie van producten van metaal	1
33.12	Reparatie en onderhoud van machines	1
33.12.1	Reparatie en onderhoud van machines voor algemeen gebruik en machine-onderdelen (geen gereedschap)	1
33.12.2	Reparatie en onderhoud van pneumatisch en elektrisch gereedschap en gereedschapswerktuigen	1
33.12.3	Reparatie en onderhoud van machines voor een specifieke bedrijfstak	1
33.13	Reparatie van elektronische en optische apparatuur	1
33.14	Reparatie van elektrische apparatuur	1
33.15	Reparatie en onderhoud van schepen	1
33.16	Reparatie en onderhoud van vliegtuigen	1
33.17	Reparatie en onderhoud van overige transportmiddelen	1
33.19	Reparatie van overige apparatuur	1
33.2	Installatie van industriële machines en apparatuur	1
33.21	Installatie van ketels en tanks	1
33.22	Installatie van industriële machines	1
33.22.1	Installatie van machines voor algemeen gebruik (geen gereedschap)	1
33.22.2	Installatie van pneumatisch en elektrisch gereedschap en gereedschapswerktuigen	1
33.22.3	Installatie van machines voor een specifieke bedrijfstak	1
33.23	Installatie van elektronische en optische apparatuur	1
33.24	Installatie van elektrische apparatuur	1
33.29	Installatie van overige toebehoren	1

D Productie en distributie van en handel in elektriciteit, aardgas, stoom en gekoelde lucht

35	<i>Productie en distributie van en handel in elektriciteit, aardgas, stoom en gekoelde lucht</i>	1	
35.1	Productie van elektriciteit; transmissie en distributie van elektriciteit en aardgas	1	
35.11	Productie van elektriciteit	1	
35.11.1	Productie van elektriciteit door thermische, kern- en warmtekrachtcentrales	1	
35.11.2	Productie van elektriciteit door windenergie	1	
35.11.3	Productie van elektriciteit door zonnecellen, warmtepompen en waterkracht	1	
35.12	Beheer en exploitatie van transportnetten voor elektriciteit, aardgas en warm water		1
35.13	Distributie van elektriciteit en gasvormige brandstoffen via leidingen	1	
35.14	Handel in elektriciteit en in gas via leidingen		1
35.2	Productie van aardgas	1	
35.20	Productie van aardgas	1	
35.3	Productie en distributie van stoom en gekoelde lucht	1	
35.30	Productie en distributie van stoom en gekoelde lucht	1	
E	Winning en distributie van water; afval- en afvalwaterbeheer en sanering		
36	<i>Winning en distributie van water</i>		
36.0	Winning en distributie van water	1	
36.00	Winning en distributie van water	1	
37	<i>Afvalwaterinzameling en -behandeling</i>		
37.0	Afvalwaterinzameling en -behandeling	1	
37.00	Afvalwaterinzameling en -behandeling	1	
38	<i>Afvalinzameling en -behandeling; voorbereiding tot recycling</i>		
38.1	Inzameling van afval	1	
38.11	Inzameling van onschadelijk afval	1	
38.12	Inzameling van schadelijk afval	1	
38.2	Behandeling van afval	1	
38.21	Behandeling van onschadelijk afval	1	
38.22	Behandeling van schadelijk afval	1	

38.3	Voorbereiding tot recycling	1
38.31	Sloop van schepen, witgoed, computers e.d.	1
38.32	Gesorteerd materiaal voorbereiden tot recycling	1

39 Sanering en overig afvalbeheer

39.0	Sanering en overig afvalbeheer	1
39.00	Sanering en overig afvalbeheer	1

F Bouwnijverheid

41 Algemene burgerlijke en utiliteitsbouw en projectontwikkeling

41.1	Projectontwikkeling	1
41.10	Projectontwikkeling	1
41.2	Algemene burgerlijke en utiliteitsbouw	1
41.20	Algemene burgerlijke en utiliteitsbouw	1

42 Grond-, water- en wegenbouw (geen grondverzet)

42.1	Bouw van wegen, spoorwegen en kunstwerken	1
42.11	Wegenbouw en stratenmaken	1
42.11.1	Wegenbouw	1
42.11.2	Stratenmaken	1
42.12	Bouw van boven- en ondergrondse spoorwegen	1
42.13	Bouw van kunstwerken	1
42.2	Leggen van kabels en buizen	1
42.21	Leggen van rioleringen, buizen en pijpleidingen; aanleg van bronbemaling	1
42.22	Leggen van elektriciteits- en telecommunicatiekabels	1
42.9	Bouw van overige civieltechnische werken	1
42.91	Natte waterbouw	1
42.99	Bouw van overige civieltechnische werken (rest)	1

43 Gespecialiseerde werkzaamheden in de bouw

43.1	Slopen van bouwwerken, grondverzet en proefboren	1
43.11	Slopen van bouwwerken	1

43.12	Grondverzet	1
43.13	Proefboren	1
43.2	Bouwinstallatie	1
43.21	Elektrotechnische bouwinstallatie	1
43.22	Loodgieters- en fitterswerk; installatie van sanitair en van verwarmings- en luchtbehandelingsapparatuur	1
43.22.1	Loodgieters- en fitterswerk; installatie van sanitair	1
43.22.2	Installatie van verwarmings- en luchtbehandelingsapparatuur	1
43.29	Overige bouwinstallatie	1
43.3	Afwerking van gebouwen	1
43.31	Stukadoeren	1
43.32	Bouwtimmeren	1
43.33	Afwerking van vloeren en wanden	1
43.34	Schilderen en glaszetten	1
43.39	Overige afwerking van gebouwen	1
43.9	Dakbouw en overige gespecialiseerde werkzaamheden in de bouw	1
43.91	Dakdekken en bouwen van dakconstructies	1
43.99	Overige gespecialiseerde werkzaamheden in de bouw	1
43.99.1	Heien en andere funderingswerkzaamheden	1
43.99.2	Vlechten van betonstaal	1
43.99.3	Metselen en voegen	1
43.99.9	Overige gespecialiseerde werkzaamheden in de bouw (rest)	1

G Groot- en detailhandel; reparatie van auto's

45	<i>Handel in en reparatie van auto's, motorfietsen en aanhangers</i>	
45.1	Handel in auto's en aanhangers, eventueel gecombineerd met reparatie	1
45.11	Handel in en reparatie van personenauto's en lichte bedrijfsauto's	1
45.11.1	Import van nieuwe personenauto's en lichte bedrijfsauto's	1
45.11.2	Handel in en reparatie van personenauto's en lichte bedrijfsauto's (geen import van nieuwe)	1
45.19	Handel in en reparatie van zwaardere bedrijfsauto's, aanhangers en caravans	1
45.19.1	Import van nieuwe bedrijfsauto's	1

45.19.2	Handel in en reparatie van zwaardere bedrijfsauto's (geen import van nieuwe)	1	
45.19.3	Handel in en reparatie van aanhangwagens en opleggers (geen caravans)	1	
45.19.4	Handel in en reparatie van caravans	1	
45.2	Gespecialiseerde reparatie van auto's	1	
45.20	Gespecialiseerde reparatie van auto's	1	
45.20.1	Auto-onderdelenservicebedrijven		1
45.20.2	Bandenservicebedrijven		1
45.20.3	Reparatie van specifieke auto-onderdelen	1	
45.20.4	Carrosserieherstel	1	
45.20.5	Overige gespecialiseerde reparatie; wassen en slepen van auto's	1	
45.3	Handel in auto-onderdelen en -accessoires	1	
45.31	Groothandel en handelsbemiddeling in auto-onderdelen en -accessoires	1	
45.31.1	Groothandel en handelsbemiddeling in auto-onderdelen en -accessoires (geen banden)	1	
45.31.2	Groothandel en handelsbemiddeling in banden	1	
45.32	Detailhandel in auto-onderdelen en -accessoires	1	
45.4	Handel in en reparatie van motorfietsen en onderdelen daarvan	1	
45.40	Handel in en reparatie van motorfietsen en onderdelen daarvan	1	
45.40.1	Groothandel en handelsbemiddeling in motorfietsen en onderdelen daarvan	1	
45.40.2	Detailhandel in en reparatie van motorfietsen en onderdelen daarvan	1	

46 Groothandel en handelsbemiddeling (niet in auto's en motorfietsen)

46.1	Handelsbemiddeling		1
46.11	Handelsbemiddeling in landbouwproducten, levende dieren en grondstoffen voor textiel en voedingsmiddelen		1
46.12	Handelsbemiddeling in brandstoffen, ertsen, metalen en chemische producten		1
46.13	Handelsbemiddeling in hout, vlakglas, sanitair en bouwmaterialen		1
46.14	Handelsbemiddeling in machines, technische benodigdheden, schepen en vliegtuigen		1
46.15	Handelsbemiddeling in meubels, huishoudelijke artikelen en ijzerwaren		1
46.16	Handelsbemiddeling in textiel, kleding, schoeisel en lederwaren		1
46.17	Handelsbemiddeling in voedings- en genotmiddelen		1

46.18	Handelsbemiddeling gespecialiseerd in overige goederen	1
46.19	Niet-gespecialiseerde handelsbemiddeling	1
46.2	Groothandel in landbouwproducten en levende dieren	1
46.21	Groothandel in granen, ruwe tabak, oliën, zaden en veevoer	1
46.21.1	Groothandel in granen	1
46.21.2	Groothandel in zaden, pootgoed en peulvruchten	1
46.21.3	Groothandel in hooi, stro en ruwvoeder	1
46.21.4	Groothandel in meng- en krachtvoeder	1
46.21.5	Groothandel in veevoeder (geen ruw-, meng- en krachtvoeder)	1
46.21.6	Groothandel in ruwe plantaardige en dierlijke oliën en vetten en oliehoudende grondstoffen	1
46.21.7	Groothandel in ruwe tabak	1
46.21.8	Groothandel in akkerbouwproducten en veevoeder algemeen assortiment	1
46.21.9	Groothandel in overige akkerbouwproducten	1
46.22	Groothandel in bloemen en planten	1
46.23	Groothandel in levende dieren	1
46.23.1	Groothandel in levend vee	1
46.23.2	Groothandel in huisdieren, siervissen, siervogels en wilde dieren	1
46.24	Groothandel in huiden, vellen, leer en halffabrikaten van leer	1
46.24.1	Groothandel in huiden en vellen	1
46.24.2	Groothandel in leer en halffabrikaten van leer	1
46.3	Groothandel in voedings- en genotmiddelen	1
46.31	Groothandel in groenten en fruit en in consumptie-aardappelen	1
46.31.1	Groothandel in groenten en fruit	1
46.31.2	Groothandel in consumptie-aardappelen	1
46.32	Groothandel in vlees en vleeswaren en in wild en gevogelte (niet levend)	1
46.33	Groothandel in zuivelproducten, spijsoliën en -vetten en eieren	1
46.33.1	Groothandel in zuivelproducten en spijsoliën en -vetten	1
46.33.2	Groothandel in eieren	1
46.34	Groothandel in dranken (geen zuivel)	1
46.35	Groothandel in tabaksproducten en rokersbenodigdheden	1
46.36	Groothandel in suiker, chocolade en suikerwerk	1
46.37	Groothandel in koffie, thee, cacao en specerijen (geen ruwe)	1
46.38	Groothandel in overige voedingsmiddelen en in overige grondstoffen en halffabrikaten voor de voedingsmiddelenindustrie	1

46.38.1	Groothandel in snacks	1
46.38.2	Groothandel in vis, schaal- en weekdieren	1
46.38.3	Gespecialiseerde groothandel in overige voedings- en genotmiddelen (rest)	1
46.38.4	Groothandel in bakkerijgrondstoffen	1
46.38.9	Gespecialiseerde groothandel in overige grondstoffen en halffabrikaten voor de voedingsmiddelenindustrie (rest)	1
46.39	Groothandel in voedings- en genotmiddelen algemeen assortiment	1
46.4	Groothandel in consumentenartikelen (non-food)	1
46.41	Groothandel in kledingstoffen, fournituren en huishoudtextiel	1
46.41.1	Groothandel in kledingstoffen en fournituren	1
46.41.2	Groothandel in huishoudtextiel en beddengoed	1
46.42	Groothandel in kleding, schoenen en mode-artikelen	1
46.42.1	Groothandel in bovenkleding	1
46.42.2	Groothandel in werkkleding	1
46.42.3	Groothandel in onderkleding	1
46.42.4	Groothandel in schoenen	1
46.42.5	Groothandel in mode-artikelen	1
46.42.9	Groothandel in textielwaren algemeen assortiment	1
46.43	Groothandel in elektrische huishoudelijke apparatuur, audio- en videoapparatuur en fotografische en optische artikelen	1
46.43.1	Groothandel in witgoed	1
46.43.2	Groothandel in elektrische huishoudelijke apparatuur (geen witgoed, audio en video)	1
46.43.3	Groothandel in audio- en video-apparatuur	1
46.43.4	Groothandel in fotografische artikelen	1
46.43.5	Groothandel in beeld- en geluidsdragers	1
46.43.6	Groothandel in optische artikelen	1
46.44	Groothandel in glas, porselein en aardewerk en in reinigingsmiddelen	1
46.44.1	Groothandel in glas, porselein en aardewerk	1
46.44.2	Groothandel in was-, poets- en reinigingsmiddelen	1
46.45	Groothandel in parfums en cosmetica	1
46.46	Groothandel in farmaceutische producten, medische instrumenten en orthopedische artikelen	1
46.46.1	Groothandel in farmaceutische producten	1
46.46.2	Groothandel in medische en tandheelkundige instrumenten, verpleeg- en orthopedische artikelen en laboratoriumbenodigdheden	1
46.47	Groothandel in huismeubilair, woningtextiel, vloerbedekking en verlichting	1
46.47.1	Groothandel in huismeubilair	1

46.47.2	Groothandel in woningtextiel en vloerbedekking	1
46.47.3	Groothandel in verlichtingsartikelen	1
46.48	Groothandel in juweliersartikelen en uurwerken	1
46.49	Groothandel in overige consumentenartikelen (non-food)	1
46.49.1	Groothandel in fietsen en bromfietsen	1
46.49.2	Groothandel in watersportartikelen	1
46.49.3	Groothandel in kampeerartikelen (geen caravans)	1
46.49.4	Groothandel in speelgoed	1
46.49.5	Groothandel in muziekinstrumenten	1
46.49.6	Groothandel in sportartikelen (geen watersport)	1
46.49.7	Groothandel in papier- en kartonwaren (geen verpakkingsmateriaal)	1
46.49.8	Groothandel in boeken, tijdschriften en overig drukwerk	1
46.49.9	Groothandel in overige consumentenartikelen (rest, non-food)	1
46.5	Groothandel in ICT-apparatuur	1
46.51	Groothandel in computers, randapparatuur en software	1
46.52	Groothandel in elektronische en telecommunicatieapparatuur en bijbehorende onderdelen	1
46.6	Groothandel in machines, apparaten en toebehoren voor industrie en handel	1
46.61	Groothandel in landbouwmachines, werktuigen en tractoren	1
46.62	Groothandel in gereedschapswerktuigen	1
46.63	Groothandel in machines voor de bouw	1
46.64	Groothandel in machines voor de textielindustrie en in naai- en breimachines	1
46.65	Groothandel in bedrijfsmeubels	1
46.66	Groothandel in kantoormachines (geen computers)	1
46.68	Groothandel in machines voor de grafische en voedings- en genotmiddelenindustrie	1
46.68.1	Groothandel in machines voor de grafische industrie	1
46.68.2	Groothandel in machines voor de voedings- en genotmiddelenindustrie	1
46.69	Groothandel in overige machines, apparaten en toebehoren voor industrie en handel	1
46.69.1	Groothandel in intern transportmaterieel	1
46.69.2	Groothandel in machines en apparaten voor de warmte-, koel- en vriestechniek	1
46.69.3	Groothandel in verbrandingsmotoren, pompen en compressoren	1

46.69.4	Groothandel in appendages, technische toebehoren e.d.	1
46.69.5	Groothandel in meet- en regelapparaten	1
46.69.6	Groothandel in emballage	1
46.69.7	Groothandel in scheepsbenodigdheden en visserij-artikelen	1
46.69.9	Groothandel in overige machines, apparaten en toebehoren voor industrie en handel (rest)	1
46.7	Overige gespecialiseerde groothandel	1
46.71	Groothandel in brandstoffen en overige minerale olieproducten	1
46.71.1	Groothandel in vaste brandstoffen	1
46.71.2	Groothandel in vloeibare en gasvormige brandstoffen	1
46.71.3	Groothandel in minerale olieproducten (geen brandstoffen)	1
46.72	Groothandel in metalen en metaalertsen	1
46.72.1	Groothandel in metaalertsen	1
46.72.2	Groothandel in ferrometalen en -halffabrikaten	1
46.72.3	Groothandel in non-ferrometalen en -halffabrikaten	1
46.73	Groothandel in hout, sanitair en overige bouwmaterialen	1
46.73.1	Groothandel in hout en plaatmateriaal	1
46.73.2	Groothandel in verf en verfwaren	1
46.73.3	Groothandel in behang	1
46.73.4	Groothandel in vlakglas	1
46.73.5	Groothandel in zand en grind	1
46.73.6	Groothandel in tegels en plavuizen	1
46.73.7	Groothandel in sanitaire artikelen en sanitair installatiemateriaal	1
46.73.8	Groothandel gespecialiseerd in overige bouwmaterialen	1
46.73.9	Groothandel in bouwmaterialen algemeen assortiment	1
46.74	Groothandel in ijzer- en metaalwaren en verwarmingsapparaten	1
46.74.1	Groothandel in ijzer- en metaalwaren	1
46.74.2	Groothandel in verwarmingsapparaten	1
46.75	Groothandel in chemische producten	1
46.75.1	Groothandel in chemische grondstoffen en chemicaliën voor industriële toepassing	1
46.75.2	Groothandel in bestrijdingsmiddelen en kunstmeststoffen	1
46.76	Groothandel in overige intermediaire producten	1
46.76.1	Groothandel in textielgrondstoffen en -halffabrikaten	1
46.76.2	Groothandel in papier en karton	1
46.76.9	Groothandel in overige intermediaire producten (rest)	1
46.77	Groothandel in afval en schroot	1

46.77.1	Groothandel in autosloopmateriaal	1
46.77.2	Groothandel in ijzer- en staalschroot en oude non-ferrometalen	1
46.77.9	Groothandel in overige oude materialen en afvalstoffen	1
46.9	Niet-gespecialiseerde groothandel	1
46.90	Niet-gespecialiseerde groothandel	1
46.90.1	Niet-gespecialiseerde groothandel in consumentenartikelen	1
46.90.2	Niet-gespecialiseerde groothandel in niet-consumentenartikelen	1

47 *Detailhandel (niet in auto's)*

47.1	Supermarkten, warenhuizen en dergelijke winkels met een algemeen assortiment	1
47.11	Supermarkten en dergelijke winkels met een algemeen assortiment voedings- en genotmiddelen	1
47.19	Warenhuizen en dergelijke winkels met een algemeen assortiment non-food	1
47.19.1	Warenhuizen	1
47.19.2	Winkels met een algemeen assortiment non-food (geen warenhuizen)	1
47.2	Gespecialiseerde winkels in voedings- en genotmiddelen	1
47.21	Winkels in aardappelen, groenten en fruit	1
47.22	Winkels in vlees en vleeswaren, wild en gevogelte	1
47.22.1	Winkels in vlees en vleeswaren	1
47.22.2	Winkels in wild en gevogelte	1
47.23	Winkels in vis	1
47.24	Winkels in brood, banket, chocolade en suikerwerk	1
47.24.1	Winkels in brood en banket	1
47.24.2	Winkels in chocolade en suikerwerk	1
47.25	Winkels in dranken	1
47.26	Winkels in tabaksproducten	1
47.29	Gespecialiseerde winkels in overige voedings- en genotmiddelen	1
47.29.1	Winkels in kaas	1
47.29.2	Winkels in natuurvoeding en reformartikelen	1
47.29.3	Winkels in buitenlandse voedingsmiddelen	1
47.29.9	Gespecialiseerde winkels in overige voedings- en genotmiddelen (rest)	1
47.3	Benzinestations	1
47.30	Benzinestations	1

47.4	Winkels in consumentenelektronica	1
47.41	Winkels in computers, randapparatuur en software	1
47.42	Winkels in telecommunicatieapparatuur	1
47.43	Winkels in audio- en videoapparatuur of in een algemeen assortiment van wit- en bruingoed	1
47.43.1	Winkels in audio- en videoapparatuur	1
47.43.2	Winkels in een algemeen assortiment van wit- en bruingoed	1
47.5	Winkels in overige huishoudelijke artikelen	1
47.51	Winkels in kledingstoffen, huishoudtextiel en fournituren	1
47.51.1	Winkels in kledingsstoffen	1
47.51.2	Winkels in huishoudtextiel	1
47.51.3	Winkels in breiwol, handwerken en fournituren	1
47.52	Winkels in doe-het-zelfartikelen	1
47.52.1	Winkels in ijzerwaren en gereedschappen	1
47.52.2	Winkels in verf, verfwaren en behang	1
47.52.3	Winkels in houten bouw- en tuinmaterialen	1
47.52.4	Winkels in tegels	1
47.52.5	Winkels in keukens	1
47.52.6	Winkels in parket-, laminaat- en kurkvloeren	1
47.52.7	Winkels gespecialiseerd in overige doe-het-zelfartikelen	1
47.52.8	Bouwmarkten en andere winkels in bouwmaterialen algemeen assortiment	1
47.53	Winkels in vloerbedekking en gordijnen	1
47.54	Winkels in elektrische huishoudelijke apparatuur en onderdelen daarvoor	1
47.54.1	Winkels in witgoed	1
47.54.2	Winkels in naai- en breimachines	1
47.54.3	Winkels in overige elektrische huishoudelijke apparatuur	1
47.54.4	Winkels in onderdelen voor elektrische huishoudelijke apparatuur	1
47.59	Winkels in meubels, verlichting en overige huishoudelijke artikelen (rest)	1
47.59.1	Winkels in meubels	1
47.59.2	Winkels in verlichtingsartikelen	1
47.59.3	Winkels in artikelen voor woninginrichting algemeen assortiment	1
47.59.4	Winkels in muziekinstrumenten	1
47.59.5	Winkels in glas-, porselein- en aardewerk	1
47.59.6	Winkels gespecialiseerd in overige huishoudelijke artikelen (rest)	1
47.59.7	Winkels in huishoudelijke artikelen algemeen assortiment	1
47.6	Winkels in lectuur, sport-, kampeer- en recreatie-artikelen	1

47.61	Winkels in boeken	1
47.62	Winkels in kranten, tijdschriften en kantoorbehoeften	1
47.63	Winkels in audio- en video-opnamen	1
47.64	Winkels in fietsen en bromfietsen, sport- en kampeerartikelen en boten	1
47.64.1	Winkels in fietsen en bromfietsen	1
47.64.2	Winkels in watersportartikelen	1
47.64.3	Winkels in sportartikelen (geen watersport)	1
47.64.4	Winkels in kampeerartikelen (geen caravans)	1
47.65	Winkels in speelgoed	1
47.7	Winkels in overige artikelen	1
47.71	Winkels in kleding en mode-artikelen; textielsupermarkten	1
47.71.1	Winkels in herenkleding	1
47.71.2	Winkels in dameskleding	1
47.71.3	Winkels in bovenkleding en mode-artikelen (algemeen assortiment)	1
47.71.4	Winkels in baby- en kinderkleding	1
47.71.5	Winkels in babyartikelen algemeen assortiment	1
47.71.6	Winkels in onderkleding, foundations e.d.	1
47.71.7	Winkels in mode-artikelen	1
47.71.8	Textielsupermarkten	1
47.72	Winkels in schoenen en lederwaren	1
47.72.1	Winkels in schoenen	1
47.72.2	Winkels in lederwaren en reisartikelen	1
47.73	Apotheken	1
47.74	Winkels in drogisterij-, medische en orthopedische artikelen	1
47.74.1	Winkels in drogisterij-artikelen	1
47.74.2	Winkels in medische en orthopedische artikelen	1
47.75	Winkels in parfums en cosmetica	1
47.76	Winkels in bloemen, planten, zaden, tuinbenodigdheden, huisdieren en dierbenodigdheden	1
47.76.1	Winkels in bloemen en planten, zaden en tuinbenodigdheden	1
47.76.2	Tuincentra	1
47.76.3	Winkels in dieren, dierbenodigdheden en hengelsportartikelen	1
47.77	Winkels in juweliersartikelen en uurwerken	1
47.78	Winkels in overige artikelen (rest)	1
47.78.1	Winkels in fotografische artikelen	1
47.78.2	Winkels in optische artikelen	1
47.78.3	Winkels in schilderijen, lijsten, prenten, kunstvoorwerpen en religieuze artikelen	1
47.78.9	Winkels gespecialiseerd in overige artikelen (rest)	1
47.79	Winkels in antiek en tweedehands goederen	1

1

47.79.1	Winkels in antiek	1
47.79.2	Winkels in tweedehands kleding	1
47.79.3	Winkels in tweedehands goederen (geen kleding)	1
47.8	Markthandel	1
47.81	Markthandel in voedings- en genotmiddelen	1
47.81.1	Markthandel in aardappelen, groenten en fruit	1
47.81.9	Markthandel in overige voedings- en genotmiddelen	1
47.82	Markthandel in textiel, kleding en schoenen	1
47.89	Markthandel in non-food artikelen (geen textiel, kleding en schoenen)	1
47.89.1	Markthandel in bloemen, planten, zaden en tuinbenodigdheden	1
47.89.2	Markthandel in tweedehands goederen	1
47.89.9	Markthandel in overige goederen	1
47.9	Detailhandel niet via winkel of markt	1
47.91	Detailhandel via internet	1
47.91.1	Detailhandel via internet in voedingsmiddelen en drogisterijwaren	1
47.91.2	Detailhandel via internet in consumentenelektronica	1
47.91.3	Detailhandel via internet in boeken, tijdschriften, cd's, dvd's	1
47.91.4	Detailhandel via internet in kleding en mode-artikelen	1
47.91.5	Detailhandel via internet in huis- en tuinartikelen	1
47.91.6	Detailhandel via internet in vrijetijdsartikelen	1
47.91.8	Detailhandel via internet in overige non-food	1
47.91.9	Detailhandel via internet in een algemeen assortiment non-food	1
47.99	Colportage, straathandel en detailhandel via overige distributievormen	1
47.99.1	Colportage	1
47.99.2	Straathandel	1
47.99.9	Detailhandel via overige distributievormen	1

H Vervoer en opslag

49	<i>Vervoer over land</i>	
49.1	Personenvervoer per spoor (geen tram of metro)	1
49.10	Personenvervoer per spoor (geen tram of metro)	1
49.2	Goederenvervoer per spoor	1
49.20	Goederenvervoer per spoor	1
49.3	Personenvervoer over de weg	1
49.31	Openbaar vervoer binnen steden	1
49.32	Vervoer per taxi	1

49.39	Vervoer per bus, tram en metro (geen stadsvervoer)	1
49.39.1	Ongeregeld besloten busvervoer	1
49.39.2	Streekvervoer per bus, tram en metro	1
49.39.3	Geregeld besloten busvervoer	1
49.4	Goederenvervoer over de weg	1
49.41	Goederenvervoer over de weg (geen verhuizingen)	1
49.42	Verhuisvervoer	1
49.5	Transport via pijpleidingen	1
49.50	Transport via pijpleidingen	1

50 *Vervoer over water*

50.1	Zee- en kustvaart (passagiersvaart en veerdiensten)	1
50.10	Zee- en kustvaart (passagiersvaart en veerdiensten)	1
50.2	Zee- en kustvaart (vracht-, tank- en sleepvaart)	1
50.20	Zee- en kustvaart (vracht-, tank- en sleepvaart)	1
50.20.1	Zee- en kustvaart (vracht- en tankvaart; geen sleepvaart)	1
50.20.2	Zee- en kustsleepvaart	1
50.3	Binnenvaart (passagiersvaart en veerdiensten)	1
50.30	Binnenvaart (passagiersvaart en veerdiensten)	1
50.4	Binnenvaart (vracht-, tank- en sleepvaart)	1
50.40	Binnenvaart (vracht-, tank- en sleepvaart)	1
50.40.1	Binnenvaart (vrachtvaart)	1
50.40.2	Binnenvaart (tankvaart)	1
50.40.3	Binnenvaart (sleep- en duwvaart)	1

51 *Luchtvaart*

51.1	Personenvervoer door de lucht	1
51.10	Personenvervoer door de lucht	1
51.2	Goederenvervoer door de lucht	1
51.21	Goederenvervoer door de lucht	1

52 *Opslag en dienstverlening voor vervoer*

52.1	Opslag	1
------	--------	---

52.10	Opslag	1	
52.10.1	Opslag in tanks	1	
52.10.2	Opslag in koelhuizen e.d.	1	
52.10.9	Opslag in distributiecentra en overige opslag (niet in tanks, koelhuizen e.d.)	1	
52.2	Dienstverlening voor vervoer	1	
52.21	Dienstverlening voor vervoer over land	1	
52.22	Dienstverlening voor vervoer over water	1	
52.23	Dienstverlening voor de luchtvaart		1
52.24	Laad-, los- en overslagactiviteiten	1	
52.24.1	Laad-, los- en overslagactiviteiten voor zeevaart	1	
52.24.2	Laad-, los- en overslagactiviteiten niet voor zeevaart	1	
52.29	Expediteurs, cargadoors en bevrachters; weging en meting	1	
52.29.1	Expediteurs, cargadoors, bevrachters en andere tussenpersonen in het goederenvervoer	1	
52.29.2	Weging en meting	1	
53	<i>Post en koeriers</i>		
53.1	Nationale post met universele dienstverplichting	1	
53.10	Nationale post met universele dienstverplichting	1	
53.2	Post zonder universele dienstverplichting en koeriers	1	
53.20	Post zonder universele dienstverplichting en koeriers	1	
53.20.1	Post zonder universele dienstverplichting	1	
53.20.2	Koeriers	1	
I	Logies-, maaltijd- en drankverstrekking		
55	<i>Logiesverstrekking</i>		
55.1	Hotels e.d.		1
55.10	Hotels e.d.		1
55.10.1	Hotel-restaurants	1	
55.10.2	Hotels (geen hotel-restaurants), pensions en conferentie-oorden	1	
55.2	Verhuur van vakantiehuisjes en appartementen; jeugdherbergen en vakantiecampen		1
55.20	Verhuur van vakantiehuisjes en appartementen; jeugdherbergen en vakantiecampen		1

55.20.1	Verhuur van vakantiehuisjes en appartementen	1
55.20.2	Jeugdherbergen en vakantiecampen	1
55.3	Kampeerterreinen	1
55.30	Kampeerterreinen	1
55.9	Overige logiesverstrekking	1
55.90	Overige logiesverstrekking	1

56 *Eet- en drinkgelegenheden*

56.1	Restaurants, cafetaria's e.d.	1
56.10	Restaurants, cafetaria's e.d. en ijssalons	1
56.10.1	Restaurants	1
56.10.2	Cafetaria's, lunchrooms, snackbars, ijssalons, eetkramen e.d.	1
56.2	Kantines en catering	1
56.21	Eventcatering	1
56.29	Kantines en contractcatering	1
56.3	Cafés	1
56.30	Cafés	1

J Informatie en communicatie

58 *Uitgeverijen*

58.1	Uitgeverijen van boeken, tijdschriften e.d.; databanken	1
58.11	Uitgeverijen van boeken en databanken	1
58.13	Uitgeverijen van kranten	1
58.14	Uitgeverijen van tijdschriften	1
58.19	Overige uitgeverijen (niet van software)	1
58.2	Uitgeverijen van software	1
58.21	Uitgeverijen van computerspellen	1
58.29	Overige uitgeverijen van software	1

59 *Productie en distributie van films en televisieprogramma's; maken en uitgeven van geluidsopnamen*

59.1	Productie en distributie van films en televisieprogramma's	1
59.11	Productie van films en televisieprogramma's	1
59.11.1	Productie van films (geen televisiefilms)	1
59.11.2	Productie van televisieprogramma's	1

59.12	Facilitaire activiteiten voor film- en televisieproductie		1
59.13	Distributie van films en televisieproducties	1	
59.14	Bioscopen	1	
59.2	Maken en uitgeven van geluidsopnamen		1
59.20	Maken en uitgeven van geluidsopnamen		1
<i>60 Verzorgen en uitzenden van radio- en televisieprogramma's</i>			
		1	
60.1	Radio-omroepen	1	
60.10	Radio-omroepen		
60.2	Televisie-omroepen	1	
60.20	Televisie-omroepen	1	
<i>61 Telecommunicatie</i>			
61.1	Draadgebonden telecommunicatie	1	
61.10	Draadgebonden telecommunicatie	1	
61.2	Draadloze telecommunicatie	1	
61.20	Draadloze telecommunicatie	1	
61.3	Telecommunicatie via satelliet	1	
61.30	Telecommunicatie via satelliet	1	
61.9	Overige telecommunicatie	1	
61.90	Overige telecommunicatie	1	
<i>62 Dienstverlenende activiteiten op het gebied van informatietechnologie</i>			
62.0	Dienstverlenende activiteiten op het gebied van informatietechnologie		1
62.01	Ontwikkelen, produceren en uitgeven van software		1
62.02	Advisering op het gebied van informatietechnologie	1	
62.03	Beheer van computerfaciliteiten		1
62.09	Overige dienstverlenende activiteiten op het gebied van informatietechnologie		1
<i>63 Dienstverlenende activiteiten op het gebied van informatie</i>			
			1

63.1	Gegevensverwerking, webhosting en aanverwante activiteiten; webportals		1
63.11	Gegevensverwerking, webhosting en aanverwante activiteiten		1
63.12	Webportals		
63.9	Overige dienstverlenende activiteiten op het gebied van informatie	1	
63.91	Persagentschappen	1	
63.99	Overige dienstverlenende activiteiten op het gebied van informatie (rest)	1	

K Financiële instellingen

64 Financiële instellingen (geen verzekeringen en pensioenfondsen)

64.1	Geldscheppende financiële instellingen		1
64.11	Centrale banken		1
64.19	Overige geldscheppende financiële instellingen		1
64.19.1	Coöperatief georganiseerde banken		1
64.19.2	Effectenkredietinstellingen		1
64.19.3	Spaarbanken		1
64.19.4	Algemene banken		1
64.2	Financiële holdings		1
64.20	Financiële holdings		1
64.3	Beleggingsinstellingen		1
64.30	Beleggingsinstellingen		1
64.30.1	Beleggingsinstellingen in financiële activa		1
64.30.2	Beleggingsinstellingen in vaste activa		1
64.30.3	Beleggingsinstellingen met beperkte toetreding		1
64.9	Kredietverstrekking en overige financiële intermediatie		1
64.91	Financiële lease		1
64.92	Overige kredietverstrekking		1
64.92.1	Hypotheekbanken en bouwfondsen		1
64.92.2	Volkskredietbanken en commerciële financieringsmaatschappijen		1
64.92.3	Participatiemaatschappijen		1
64.92.4	Wisselmakelaars en overige kredietverstrekking		1
64.99	Overige financiële intermediatie		1

65 Verzekeringen en pensioenfondsen (geen verplichte sociale verzekeringen)

65.1	Verzekeringen (geen herverzekering)	1
65.11	Levensverzekeringen (geen herverzekering), naturaverzekeringen en spaarkassen	1
65.11.1	Levensverzekeringen (geen herverzekering)	1
65.11.2	Naturaverzekeringen	1
65.11.3	Spaarkassen	1
65.12	Schadeverzekeringen (geen herverzekering)	1
65.2	Herverzekering	1
65.20	Herverzekering	1
65.3	Pensioenfondsen	1
65.30	Pensioenfondsen	1
65.30.1	Bedrijfspensioenfondsen	1
65.30.2	Ondernemingspensioenfondsen en -spaarfondsen	1
65.30.3	Beroepspensioenfondsen	1
65.30.9	Overige pensioenfondsen	1
66	<i>Overige financiële dienstverlening</i>	
66.1	Financiële bemiddeling, advisering e.d. (niet voor verzekeringen en pensioenfondsen)	1
66.11	Beheer van financiële markten	1
66.12	Commissionairs en makelaars in effecten, beleggingsadviseurs e.d.	1
66.19	Administratiekantoren voor aandelen en obligaties, marketmakers, hypotheek- en kredietbemiddeling, geldwisselkantoren, bank- en spaaragentschappen e.d.	1
66.19.1	Administratiekantoren voor aandelen en obligaties	1
66.19.2	Marketmakers	1
66.19.3	Hypotheek- en kredietbemiddeling, geldwisselkantoren, bank- en spaaragentschappen e.d.	1
66.2	Dienstverlening op het gebied van verzekeringen en pensioenfondsen	1
66.21	Risicoanalisten en schadetaxateurs	1
66.22	Assurantietussenpersonen	1
66.29	Overige dienstverlening op het gebied van verzekeringen en pensioenfondsen (geen taxateurs en assurantietussenpersonen)	1
66.29.1	Verzekeringsbeurzen	1
66.29.2	Actuariële en pensioenadviesbureaus; beheer en administratie van pensioenvermogens	1
66.29.3	Waarborgfondsen	1
66.29.9	Overige dienstverlening op het gebied van verzekeringen en pensioenfondsen (rest)	1

66.3	Vermogensbeheer	1
66.30	Vermogensbeheer	1

L Verhuur van en handel in onroerend goed

68	<i>Verhuur van en handel in onroerend goed</i>	
68.1	Handel in eigen onroerend goed	1
68.10	Handel in eigen onroerend goed	1
68.2	Verhuur van onroerend goed	1
68.20	Verhuur van onroerend goed	1
68.20.1	Woningbouwverenigingen en -stichtingen	1
68.20.2	Gemeentelijke woningbedrijven	1
68.20.3	Verhuur van overige woonruimte	1
68.20.4	Verhuur van onroerend goed (niet van woonruimte)	1
68.3	Bemiddeling in en beheer van onroerend	1
68.31	Bemiddeling bij handel, huur of verhuur van onroerend goed	1
68.32	Beheer van onroerend goed	1

M Advisering, onderzoek en overige specialistische zakelijke dienstverlening

69	<i>Rechtskundige dienstverlening, accountancy, belastingadvisering en administratie</i>	
69.1	Rechtskundige dienstverlening	1
69.10	Rechtskundige dienstverlening	1
69.10.1	Advocatenkantoren, bewindvoerders en curatoren	1
69.10.2	Rechtskundige adviesbureaus	1
69.10.3	Notariskantoren	1
69.10.4	Deurwaarderskantoren	1
69.10.5	Octrooibureaus	1
69.2	Accountancy, belastingadvisering en administratie	1
69.20	Accountancy, belastingadvisering en administratie	1
69.20.1	Registeraccountants	1
69.20.2	Accountants-administratieconsulenten	1
69.20.3	Boekhoudkantoren	1
69.20.4	Belastingconsulenten	1
69.20.9	Overige administratiekantoren	1

70	<i>Holdings (geen financiële), conerndiensten binnen eigen concern en managementadvisering</i>	
70.1	Holdings (geen financiële) en conerndiensten binnen eigen concern	1
70.10	Holdings (geen financiële) en conerndiensten binnen eigen concern	1
70.10.1	Conerndiensten binnen eigen concern	1
70.10.2	Holdings (geen financiële)	1
70.2	Advisering op het gebied van management en bedrijfsvoering	1
70.21	Public relationsbureaus	1
70.22	Advisering op het gebied van management en bedrijfsvoering (geen public relations)	1
70.22.1	Organisatie-adviesbureaus	1
70.22.2	Advisering op het gebied van management en bedrijfsvoering (geen public relations en organisatie-adviesbureaus)	1
71	<i>Architecten, ingenieurs en technisch ontwerp en advies; keuring en controle</i>	
71.1	Architecten, ingenieurs en technisch ontwerp en advies	1
71.11	Architecten	1
71.11.1	Architecten (geen interieurarchitecten)	1
71.11.2	Interieurarchitecten	1
71.12	Ingenieurs en overig technisch ontwerp en advies	1
71.2	Keuring en controle	1
71.20	Keuring en controle	1
71.20.1	Keuring en controle van agrarische producten en voedingsmiddelen	1
71.20.2	Keuring en controle van machines, apparaten en materialen	1
71.20.3	Overige keuring en controle	1
72	<i>Speur- en ontwikkelingswerk</i>	
72.1	Natuurwetenschappelijk speur- en ontwikkelingswerk	1
72.11	Biotechnologisch speur- en ontwikkelingswerk	1
72.11.1	Biotechnologisch speur- en ontwikkelingswerk op het gebied van agrarische producten en processen	1

72.11.2	Biotechnologisch speur- en ontwikkelingswerk op het gebied van medische producten en farmaceutische processen en van voeding	1
72.11.3	Biotechnologisch speur- en ontwikkelingswerk voor overige toepassingen	1
72.19	Natuurwetenschappelijk speur- en ontwikkelingswerk (niet biotechnologisch)	1
72.19.1	Speur- en ontwikkelingswerk op het gebied van landbouw en visserij (niet biotechnologisch)	1
72.19.2	Technisch speur- en ontwikkelingswerk	1
72.19.3	Speur- en ontwikkelingswerk op het gebied van gezondheid en voeding (niet biotechnologisch)	1
72.19.9	Overig natuurwetenschappelijk speur- en ontwikkelingswerk (niet biotechnologisch)	1
72.2	Speur- en ontwikkelingswerk op het gebied van de maatschappij- en geesteswetenschappen	1
72.20	Speur- en ontwikkelingswerk op het gebied van de maatschappij- en geesteswetenschappen	1
73	<i>Reclame en marktonderzoek</i>	
73.1	Reclamebureaus en handel in advertentieruimte en -tijd	1
73.11	Reclamebureaus	1
73.12	Handel in advertentieruimte en -tijd	1
73.2	Markt- en opinieonderzoekbureaus	1
73.20	Markt- en opinieonderzoekbureaus	1
74	<i>Industrieel ontwerp en vormgeving, fotografie, vertaling en overige consultancy</i>	
74.1	Industrieel ontwerp en vormgeving	1
74.10	Industrieel ontwerp en vormgeving	1
74.10.1	Communicatie- en grafisch ontwerp	1
74.10.2	Industrieel en productontwerp	1
74.10.3	Interieur- en ruimtelijk ontwerp	1
74.2	Fotografie en ontwikkelen van foto's en films	1
74.20	Fotografie en ontwikkelen van foto's en films	1
74.20.1	Fotografie	1
74.20.2	Ontwikkelwinkels	1
74.20.3	Ontwikkelcentrales	1
74.3	Vertalers en tolken	1
74.30	Vertalers en tolken	1

74.9	Overige specialistische zakelijke dienstverlening	1
74.90	Overige specialistische zakelijke dienstverlening	1

75 *Veterinaire dienstverlening*

75.0	Veterinaire dienstverlening	1
75.00	Veterinaire dienstverlening	1

N Verhuur van roerende goederen en overige zakelijke dienstverlening

77 *Verhuur en lease van auto's, consumentenartikelen, machines en overige roerende goederen*

77.1	Verhuur en lease van auto's	1
77.11	Verhuur en lease van personenauto's en lichte bedrijfsauto's	1
77.11.1	Verhuur van personenauto's en lichte bedrijfsauto's (geen operational lease)	1
77.11.2	Operational lease van personenauto's en lichte bedrijfsauto's	1
77.12	Verhuur en lease van vrachtwagens, autobussen, caravans en aanhangwagens	1
77.2	Verhuur van consumentenartikelen	1
77.21	Verhuur van sport- en recreatieartikelen	1
77.22	Videotheken	1
77.29	Verhuur van overige consumentenartikelen	1
77.29.1	Verhuur van leesportefeuilles	1
77.29.2	Verhuur van kleding en huishoudelijke artikelen	1
77.29.9	Verhuur van overige consumentenartikelen (rest)	1
77.3	Verhuur en lease van machines en werktuigen en van overige goederen	1
77.31	Verhuur en lease van landbouwmachines en -werktuigen	1
77.32	Verhuur en lease van machines en installaties voor de bouw	1
77.33	Verhuur en lease van computers en kantoorapparatuur	1
77.34	Verhuur en lease van schepen	1
77.35	Verhuur en lease van vliegtuigen	1

77.39	Verhuur en lease van overige machines en werktuigen en van overige goederen	1
77.39.1	Verhuur van automaten	1
77.39.9	Verhuur en lease van overige machines en werktuigen en van overige goederen (geen automaten)	1
77.4	Lease van niet-financiële immateriële activa	1
77.40	Lease van niet-financiële immateriële activa	1

78 Arbeidsbemiddeling, uitzendbureaus en personeelsbeheer

78.1	Arbeidsbemiddeling	1
78.10	Arbeidsbemiddeling	1
78.2	Uitzendbureaus, uitleenbureaus en banenpools	1
78.20	Uitzendbureaus, uitleenbureaus en banenpools	1
78.20.1	Uitzendbureaus	1
78.20.2	Uitleenbureaus	1
78.20.3	Banenpools (werkgelegenheidsprojecten)	1
78.3	Payrolling (personeelsbeheer)	1
78.30	Payrolling (personeelsbeheer)	1

79 Reisbemiddeling, reisorganisatie, toeristische informatie en reserveringsbureaus

79.1	Reisbemiddeling en reisorganisatie	1
79.11	Reisbemiddeling	1
79.12	Reisorganisatie	1
79.9	Informatieverstrekking op het gebied van toerisme en reserveringsbureaus	1
79.90	Informatieverstrekking op het gebied van toerisme en reserveringsbureaus	1

80 Beveiliging en opsporing

80.1	Particuliere beveiliging	1
80.10	Particuliere beveiliging	1
80.2	Beveiliging via beveiligingssystemen	1
80.20	Beveiliging via beveiligingssystemen	1
80.3	Opsporing	1
80.30	Opsporing	1

81 Facility management, reiniging en landschapsverzorging

81.1	Facility management		1
81.10	Facility management		1
81.2	Reiniging	1	
81.21	Interieurreiniging van gebouwen	1	
81.22	Gespecialiseerde reiniging van gebouwen en industriële reiniging	1	
81.22.1	Glazenwassen	1	
81.22.2	Schoorsteenvegen	1	
81.22.9	Overige gespecialiseerde reiniging	1	
81.29	Overige reiniging	1	
81.3	Landschapsverzorging		1
81.30	Landschapsverzorging		1
82	<i>Overige zakelijke dienstverlening</i>		
82.1	Brede administratieve en secretariële dienstverlening		1
82.11	Brede administratieve dienstverlening		1
82.19	Secretariële dienstverlening		1
82.2	Callcenters	1	
82.20	Callcenters	1	
82.3	Organiseren van congressen en beurzen	1	
82.30	Organiseren van congressen en beurzen	1	
82.9	Overige zakelijke dienstverlening(rest)		1
82.91	Kredietinformatie- en incassobureaus		1
82.92	Pakken, sorteren e.d. in loon	1	
82.99	Overige zakelijke dienstverlening (rest)	1	
82.99.1	Veilingen van landbouw-, tuinbouw- en visserijproducten	1	
82.99.2	Veilingen van huisraad, kunst, antiek, machines e.d. roerende goederen	1	
82.99.9	Overige zakelijke dienstverlening (rest)	1	

O Openbaar bestuur, overheidsdiensten en verplichte sociale verzekeringen

84 *Openbaar bestuur, overheidsdiensten en verplichte sociale verzekeringen*

84.1	Openbaar bestuur		1
84.11	Algemeen overheidsbestuur		1
84.12	Openbaar bestuur op het gebied van gezondheidszorg, onderwijs, cultuur en welzijn (geen sociale verzekeringen)		1
84.13	Openbaar bestuur op het gebied van het bedrijfsleven		1
84.2	Overheidsdiensten		1
84.21	Buitenlandse zaken		1
84.22	Defensie		1
84.23	Justitie		1
84.23.1	Rechtspraak		1
84.23.2	Ministerie van Justitie en gevangeniswezen		1
84.24	Politie		1
84.25	Brandweer	1	
84.3	Verplichte sociale verzekeringen		1
84.30	Verplichte sociale verzekeringen		1

P Onderwijs

85 Onderwijs

85.2	Primair en speciaal onderwijs		1
85.20	Primair en speciaal onderwijs		1
85.20.1	Basisonderwijs voor leerplichtigen		1
85.20.2	Speciaal basisonderwijs		1
85.20.3	Speciaal onderwijs in expertisecentra		1
85.3	Voortgezet onderwijs		1
85.31	Algemeen vormend voortgezet onderwijs		1
85.31.1	Havo en vwo		1
85.31.2	Voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs		1
85.31.3	Praktijkonderwijs		1
85.31.4	Brede scholengemeenschappen voor voortgezet onderwijs		1
85.32	Middelbaar beroepsonderwijs en educatie		1
85.32.1	Middelbaar beroepsonderwijs		1
85.32.2	Educatie		1
85.32.3	Middelbaar beroepsonderwijs en educatie (gecombineerd)		1
85.4	Tertiair onderwijs		1
85.41	Niet-universitair hoger onderwijs		1
85.42	Universitair hoger onderwijs		1
85.5	Overig onderwijs		1

85.51	Sport- en recreatieonderwijs	1	
85.51.1	Zeil- en surfscholen	1	
85.51.9	Overig sport- en recreatieonderwijs	1	
85.52	Cultureel onderwijs		1
85.52.1	Dansscholen	1	
85.52.2	Kunstzinnige vorming van amateurs (geen dansscholen)	1	
85.53	Auto- en motorrij scholen	1	
85.59	Overig onderwijs (rest)	1	
85.59.1	Afstandsonderwijs	1	
85.59.2	Bedrijfsopleiding en -training		1
85.59.9	Studiebegeleiding, vorming en onderwijs (rest)		1
85.6	Dienstverlening voor het onderwijs		1
85.60	Dienstverlening voor het onderwijs		1

Q Gezondheids- en welzijnszorg

86 Gezondheidszorg

86.1	Ziekenhuizen en geestelijke gezondheids- en verslavingszorg met overnachting		1
86.10	Ziekenhuizen en geestelijke gezondheids- en verslavingszorg met overnachting		1
86.10.1	Universitair medische centra		1
86.10.2	Algemene ziekenhuizen		1
86.10.3	Categorale ziekenhuizen		1
86.10.4	Geestelijke gezondheids- en verslavingszorg met overnachting		1
86.2	Medische en tandheelkundige praktijken		1
86.21	Praktijken van huisartsen		1
86.22	Praktijken van medisch specialisten en medische dagbehandelcentra (geen tandheelkunde)		1
86.22.1	Praktijken van medisch specialisten en medische dagbehandelcentra (geen tandheelkunde of psychiatrie)		1
86.22.2	Praktijken van psychiaters en dagbehandelcentra voor geestelijke gezondheids- en verslavingszorg		1
86.23	Tandartspraktijken		1
86.23.1	Praktijken van tandartsen		1
86.23.2	Praktijken van tandheelkundig specialisten		1
86.9	Paramedische praktijken en overige gezondheidszorg zonder overnachting		1
86.91	Praktijken van verloskundigen en paramedici		1
86.91.1	Praktijken van verloskundigen		1

86.91.2	Praktijken van fysiotherapeuten	1
86.91.3	Praktijken van psychotherapeuten en psychologen	1
86.91.9	Overige paramedische praktijken (geen fysiotherapie en psychologie) en alternatieve genezers	1
86.92	Overige aanbieders van gezondheidszorg zonder overnachting en gezondheidsondersteunende diensten	1
86.92.1	Gezondheidscentra	1
86.92.2	Arbobeleiding en reïntegratie	1
86.92.3	Preventieve gezondheidszorg (geen arbobeleiding)	1
86.92.4	Medische laboratoria, trombosediensten en overig behandelingsondersteunend onderzoek	1
86.92.5	Ambulancediensten en centrale posten	1
86.92.9	Samenwerkingsorganen op het gebied van gezondheidszorg en overige gezondheidszorgondersteunende diensten	1
87	<i>Verpleging, verzorging en begeleiding met overnachting</i>	
87.1	Verpleeghuizen	1
87.10	Verpleeghuizen	1
87.2	Huizen en dagverblijven voor verstandelijk gehandicapten en psychiatrische cliënten	1
87.20	Huizen en dagverblijven voor verstandelijk gehandicapten en psychiatrische cliënten	1
87.3	Huizen en dagverblijven voor niet-verstandelijk gehandicapten en verzorgingshuizen	1
87.30	Huizen en dagverblijven voor niet-verstandelijk gehandicapten en verzorgingshuizen	1
87.30.1	Huizen en dagverblijven voor niet-verstandelijk gehandicapten	1
87.30.2	Verzorgingshuizen	1
87.9	Jeugdzorg en maatschappelijke opvang met overnachting	1
87.90	Jeugdzorg en maatschappelijke opvang met overnachting	1
87.90.1	Jeugdzorg met overnachting en dagverblijven voor jeugdzorg	1
87.90.2	Maatschappelijk opvang met overnachting	1

88 *Maatschappelijke dienstverlening zonder overnachting*

88.1	Maatschappelijke dienstverlening zonder overnachting gericht op ouderen en gehandicapten	1	
88.10	Maatschappelijke dienstverlening zonder overnachting gericht op ouderen en gehandicapten	1	
88.10.1	Thuiszorg	1	
88.10.2	Welzijnswerk voor ouderen	1	
88.10.3	Ondersteuning en begeleiding van gehandicapten	1	
88.9	Maatschappelijke dienstverlening zonder overnachting niet specifiek gericht op ouderen en gehandicapten	1	
88.91	Kinderopvang en peuterspeelzaalwerk	1	
88.91.1	Kinderopvang	1	
88.91.2	Peuterspeelzaalwerk	1	
88.99	Ambulante jeugdzorg, maatschappelijk werk en advies en lokaal welzijnswerk	1	
88.99.1	Ambulante jeugdzorg	1	
88.99.2	Maatschappelijk werk	1	
88.99.3	Lokaal welzijnswerk	1	
88.99.9	Overig maatschappelijk advies, gemeenschapshuizen en samenwerkingsorganen op het gebied van welzijn	1	
R	Cultuur, sport en recreatie		
	<i>90 Kunst</i>		
90.0	Kunst	1	
90.01	Podiumkunst en -vermaak	1	
90.01.1	Beoefening van podiumkunst	1	
90.01.2	Producenten van podiumkunst	1	
90.01.3	Circus en variété	1	
90.02	Dienstverlening voor uitvoerende kunst	1	
90.03	Schrijven en overige scheppende kunst		1
90.04	Theaters, schouwburgen en evenementenhallen	1	
90.04.1	Theaters en schouwburgen	1	
90.04.2	Evenementenhallen	1	
<i>91</i>	<i>Culturele uitleencentra, openbare archieven, musea, dieren- en plantentuinen, natuurbehoud</i>		
91.0	Culturele uitleencentra, openbare archieven, musea, dieren- en plantentuinen, natuurbehoud		1
91.01	Culturele uitleencentra en openbare archieven		1
91.01.1	Openbare bibliotheken	1	

91.01.2	Kunstuitleencentra	1	
91.01.9	Overige culturele uitleencentra en openbare archieven	1	
91.02	Musea, kunstgalerieën en –expositieruimten		1
91.02.1	Musea		1
91.02.2	Kunstgalerieën en –expositieruimten		1
91.03	Monumentenzorg		1
91.04	Dieren- en plantentuinen; natuurbehoud	1	
91.04.1	Dieren- en plantentuinen, kinderboerderijen	1	
91.04.2	Natuurbehoud	1	

92 Loterijen en kansspelen

92.0	Loterijen en kansspelen		1
92.00	Loterijen en kansspelen		1
92.00.1	Loterijen en kansspelen (geen amusementsautomaten)		1
92.00.9	Exploitatie van amusements- en speelautomaten		1

93 Sport en recreatie

93.1	Sport	1	
93.11	Sportaccommodaties	1	
93.11.1	Zwembaden	1	
93.11.2	Sporthallen, sportzalen en gymzalen	1	
93.11.3	Sportvelden	1	
93.11.9	Overige sportaccommodaties	1	
93.12	Buitensport	1	
93.12.1	Veldvoetbal	1	
93.12.2	Veldsport in teamverband (geen voetbal)	1	
93.12.3	Atletiek	1	
93.12.4	Tennis	1	
93.12.5	Paardensport en maneges	1	
93.12.6	Wielersport	1	
93.12.7	Auto- en motorsport	1	
93.12.8	Wintersport	1	
93.12.9	Overige buitensport	1	
93.13	Fitnesscentra	1	
93.14	Binnensport	1	
93.14.1	Individuele zaalsport	1	
93.14.2	Zaalsport in teamverband	1	
93.14.3	Kracht- en vechtsport	1	
93.14.4	Bowlen, kegelen, biljarten e.d.	1	
93.14.5	Denksport	1	
93.14.6	Sportscholen	1	
93.14.9	Overige binnensport en omnisport	1	
93.15	Watersport	1	

93.15.1	Zwem- en onderwatersport	1
93.15.2	Roei-, kano-, zeil- en surfsport e.d.	1
93.19	Overige sportactiviteiten	1
93.19.1	Beroepssportlieden	1
93.19.2	Hengelsport	1
93.19.3	Verzorgen van vistochten	1
93.19.4	Supportersverenigingen (sport)	1
93.19.5	Organiseren van sportevenementen	1
93.19.6	Overkoepelende organen en samenwerkings- en adviesorganen op het gebied van sport	1
93.19.9	Overige sportactiviteiten (rest)	1
93.2	Overige recreatie	1
93.21	Pret- en themaparken; kermisattracties	1
93.21.1	Pret- en themaparken	1
93.21.2	Kermisattracties	1
93.29	Overige recreatie (rest)	1
93.29.1	Jachthavens	1
93.29.9	Overige recreatie (rest, geen jachthavens)	1

S Overige dienstverlening

94 Levensbeschouwelijke en politieke organisaties, belangen- en ideële organisaties, hobbyclubs

94.1	Bedrijfs-, werkgevers- en beroepsorganisaties	1
94.11	Bedrijfs- en werkgeversorganisaties	1
94.12	Beroepsorganisaties	1
94.2	Werknemersorganisaties	1
94.20	Werknemersorganisaties	1
94.9	Levensbeschouwelijke en politieke organisaties, belangen- en ideële organisaties, hobbyclubs	1
94.91	Levensbeschouwelijke organisaties	1
94.91.1	Religieuze organisaties	1
94.91.9	Overige levensbeschouwelijke organisaties	1
94.92	Politieke organisaties	1
94.99	Overige belangen- en ideële organisaties; hobbyclubs	1
94.99.1	Gezelligheidsverenigingen	1
94.99.2	Hobbyclubs	1
94.99.3	Steunfondsen (niet op het gebied van welzijnszorg)	1
94.99.4	Vriendenkringen op het gebied van cultuur, fanclubs en overige kunstbevordering	1

94.99.5	Overkoepelende organen en samenwerkings- en adviesorganen (niet op het gebied van gezondheids- en welzijnszorg, sport en recreatie)		1
94.99.6	Overige ideële organisaties (rest)	1	
94.99.7	Overige belangenbehartiging (rest)	1	

95 *Reparatie van computers en consumentenartikelen*

95.1	Reparatie van computers en communicatieapparatuur	1	
95.11	Reparatie van computers en randapparatuur	1	
95.12	Reparatie van communicatieapparatuur	1	
95.2	Reparatie van consumentenartikelen (geen computers, communicatieapparatuur, auto's en motorfietsen)	1	
95.21	Reparatie van consumentenelektronica (geen computers)	1	
95.22	Reparatie van elektrische huishoudelijke apparaten	1	
95.23	Reparatie van schoenen en lederwaren	1	
95.24	Reparatie en stoffering van meubels	1	
95.25	Reparatie van uurwerken en juweliersartikelen	1	
95.29	Reparatie van overige consumentenartikelen	1	

96 *Wellness en overige dienstverlening; uitvaartbranche*

96.0	Wellness en overige dienstverlening; uitvaartbranche	1	
96.01	Reinigen van kleding en textiel	1	
96.01.1	Wasserijen en linnenverhuur	1	
96.01.2	Chemische wasserijen en ververijen	1	
96.01.3	Wassalons en -verzendingrichtingen	1	
96.02	Haar- en schoonheidsverzorging, visagie	1	
96.02.1	Haarverzorging	1	
96.02.2	Schoonheidsverzorging, visagie, pedicures en manicures	1	
96.03	Uitvaartverzorging, crematoria, mortuaria en begraafplaatsen	1	
96.03.1	Uitvaartverzorging	1	
96.03.2	Crematoria, mortuaria en begraafplaatsen	1	
96.04	Sauna's, solaria, baden e.d.	1	
96.09	Overige dienstverlening (rest)	1	

T Huishoudens als werkgever; niet-gedifferentieerde productie van goederen en diensten door huishoudens voor eigen gebruik

97 Huishoudens als werkgever van huishoudelijk personeel

97.0	Huishoudens als werkgever van huishoudelijk personeel	1
97.00	Huishoudens als werkgever van huishoudelijk personeel	1

98 Niet-gespecificeerde productie van goederen en diensten door particuliere huishoudens voor eigen gebruik

98.1	Niet-gespecificeerde productie van goederen door particuliere huishoudens voor eigen gebruik	1
98.10	Niet-gespecificeerde productie van goederen door particuliere huishoudens voor eigen gebruik	1
98.2	Niet-gespecificeerde productie van diensten door particuliere huishoudens voor eigen gebruik	1
98.20	Niet-gespecificeerde productie van diensten door particuliere huishoudens voor eigen gebruik	1

U Extraterritoriale organisaties en lichamen

99 Extraterritoriale organisaties en lichamen

99.0	Extraterritoriale organisaties en lichamen	1
99.00	Extraterritoriale organisaties en lichamen	1